

SOUKROMÉ PRÁVO 1

STUDIJNÍ OPORA PRO KOMBINOVANÉ
STUDIUM

SOUKROMÉ PRÁVO 1

doc. JUDr. **Blanka VÍTOVÁ**, Ph.D., LL.M.,

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Projekt EDULAM - „Zvýšení kvality vzdělávání na MVŠO s ohledem na potřeby trhu práce, digitalizaci a internacionalizaci“ (č. projektu CZ.02.2.69/0.0/0.0/16_015/0002341) je spolufinancován Evropskou unií.

© Moravská vysoká škola Olomouc, o. p. s.

Autor: doc. JUDr. Blanka Vítová, Ph.D., LL.M.,

Olomouc 2018

Obsah

Úvod	8
Úvod do práva: soukromé právo, veřejné právo, základy ústavního pořádku	9
1.1 Právo a právní řád	10
1.2 Soukromé a veřejné právo	10
1.3 Ústavní pořádek České republiky	12
Úvod do občanského práva	14
2.1 Občanské právo – pojem	15
2.2 Zásady občanského práva	15
2.3 Subjekty soukromoprávních vztahů	17
2.3.1 Fyzické osoby	17
2.3.2 Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat	18
2.3.3 Právnícké osoby	20
Právní skutečnosti	24
3.1 Právní skutečnosti obecně	25
3.1.1 Právní jednání	25
3.1.2 Čas jako právní skutečnost	28
3.2 Zastoupení	29
Věcná práva	32
4.1 Obecně	33
4.2 Věc	33
4.2.1 Plody a užitky	34
4.2.2 Dělení věcí	34
4.2.3 Součást věci a příslušenství věci	35
4.3 Vlastnické právo	35
4.3.1 Subjekty vlastnického práva	35
4.3.2 Obsah vlastnického práva, tzv. vlastnická triáda	36
4.3.3 Nabývání vlastnického práva	36
4.4 Sousedská práva	37
4.5 Spoluvlastnictví	38

4.6	Věcná práva k věcem cizím	39
4.6.1	Právo stavby	39
4.6.2	Věcná břemena	39
4.6.3	Zástavní právo	40
4.6.4	Zadržovací právo	41
4.7	Manželské majetkové právo	41
4.7.1	Zákonný režim společného jmění manželů	41
4.7.2	Smluvený režim společného jmění manželů	43
4.7.3	Režim společného jmění manželů založený rozhodnutím soudu	43
4.7.4	Režim oddělených jmění	43
4.7.5	Vypořádání společného jmění manželů	44
4.7.6	Bydlení manželů	45
	Dědické právo	47
5.1	Obecně	48
5.2	Dědická nezpůsobilost (nehodnost)	49
5.3	Závěť	49
5.3.1	Forma závěti	50
5.3.2	Úlevy při pořizování závěti	51
5.3.3	Vedlejší doložky v závěti	51
5.3.4	Vykonavatel a správce závěti	52
5.4	Dědická smlouva	52
5.5	Zákonná posloupnost	53
5.6	Nepominutelný dědic	54
5.7	Vydědění	54
5.8	Potvrzení dědictví	55
5.9	Dluhy postihující dědice	56
	Závazky obecně	58
6.1	Obecně	59
6.2	Vznik závazku	59

6.3	Obsah závazku	59
6.4	Společné dluhy a pohledávky	60
6.5	Změna v osobě dlužníka nebo věřitele	61
6.5.1	Změna v osobě věřitele	61
6.5.2	Změna v osobě dlužníka	62
6.6	Změna v obsahu závazku	62
6.7	Zajištění závazku	63
6.7.1	Ručení	63
6.7.2	Zajišťovací převod práva	63
6.7.3	Dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů	63
6.8	Utvrzení dluhu	64
6.8.1	Smluvní pokuta	64
6.8.2	Uznání dluhu	64
6.9	Zánik závazku	64
6.9.1	Splnění	64
6.9.2	Dohoda	66
6.9.3	Započtení	66
6.9.4	Odstupné	67
6.9.5	Splynutí	67
6.9.6	Prominutí dluhu	67
6.9.7	Výpověď	67
6.9.8	Odstoupení od smlouvy	67
6.9.9	Následná nemožnost plnění	68
6.9.10	Smrt dlužníka nebo věřitele	68
	Kontraktace, smlouvy uzavírané se spotřebitelem	70
7.1	Uzavírání smluv	71
7.1.1	Smlouva	71
7.1.2	Předsmluvní odpovědnost	72
7.1.3	Obchodní podmínky	72
7.1.4	Účinky smlouvy	72

7.1.5	Smlouva ve prospěch třetí osoby	73
7.1.6	Smlouva o smlouvě budoucí	73
7.2	Smlouvy uzavírané se spotřebitelem	73
7.2.1	Zakázaná (nepřiměřená) ujednání	74
7.2.2	Uzavírání smluv distančním způsobem a závazky ze smluv uzavíraných mimo obchodní prostory	74
7.2.3	Neobjednané plnění	75
7.2.4	Prodej zboží v obchodě (mezi podnikatelem a spotřebitelem)	75
	Závazky z deliktů a náhrada škody, bezdůvodné obohacení	79
8.1	Obecně	80
8.2	Povinnost nahradit škodu	80
8.3	Okolnosti vylučující protiprávnost	81
8.4	Škoda způsobená tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání	81
8.5	Škoda z provozní činnosti a škoda způsobená provozem zvláště nebezpečným	82
8.6	Škoda z provozu dopravních prostředků	82
8.7	Škoda způsobená zvířetem	83
8.8	Škoda způsobená věcí a škoda na převzaté věci	83
8.9	Škoda na odložené a vnesené věci	83
8.10	Škoda způsobená informací nebo radou	84
8.11	Způsob a rozsah náhrady	84
8.12	Náhrada při újmě na přirozených právech člověka	85
8.13	Bездůvodné obohacení	86

Úvod

Výuka předmětu Soukromé právo 1 je koncipována tak, aby v jednotlivých kapitolách našel student vysvětleny teoretické základy jednotlivých oblastí soukromého práva, které jsou pro jeho studium a pozdější využití v praxi podstatné.

Po obecném úvodu do práva, kde je studentům vysvětleno místo občanského práva v systému práva, základní zásady soukromého práva a právní skutečnosti, je student obeznámen se subjekty občanskoprávních vztahů a jejich právním jednáním. Velká pozornost je věnována věcným právům a obecné části závazkového práva včetně úpravy závazků z deliktů.

Na tento předmět navazuje Soukromé právo 2, ve kterém si studenti prohloubí další znalosti z oblasti soukromého práva, jako jsou jednotlivé druhy smluv, nehmotné statky, obchodní závod, zneužití a omezení soutěže ad.

Kapitola 1

Úvod do práva: soukromé právo, veřejné právo, základy ústavního pořádku

Po prostudování kapitoly budete umět:

- definovat právo a právní řád;
- charakterizovat soukromé a veřejné právo;
- charakterizovat ústavní pořádek České republiky.

Klíčová slova:

Právo, právní řád, soukromé právo, veřejné právo, ústavní pořádek, prameny práva.

1.1 Právo a právní řád

Právní řád musí být postaven na zcela demokratických základech a být zárukou nejen svobod a práv občanů, ale i fungující moci zákonodárné, výkonné a soudní, které budou vůči sobě působit jako brzdy a vyvážení.

Podle ústavy je Česká republika parlamentní demokracií, kdy veškerá moc vychází z lidu, který ji vykonává prostřednictvím moci zákonodárné, výkonné a soudní. Lid má přitom plnou suverenitu, nikomu jinému tato suverenita nepřísluší, s nikým se o ni nemusí dělit.

Česká republika je jednotným státem, který se člení na územní samosprávné celky, kterými jsou obce a vyšší územní samosprávné celky. Obyvatelé vyššího územního samosprávného celku nebo obce si mohou spravovat své záležitosti sami, a to prostřednictvím voleného zastupitelstva. Ústava přiznává právo zákonodárné iniciativy, tj. právo podat Parlamentu návrh zákona, též zastupitelstvu vyššího územního samosprávného celku. Zastupitelstvo může rovněž vydávat obecně závazné vyhlášky platné na daném území.

Podle ústavy prochází zákony při svém schvalování následujícími fázemi: do Poslanecké sněmovny je předložen návrh zákona, projednaný návrh zákona Poslaneckou sněmovnou se postupuje Senátu, po projednání v Senátu se stává návrh zákona přijatým zákonem, který se postupuje prezidentu republiky, předsedovi vlády a předsedovi Poslanecké sněmovny k podpisu. Zákon se stává platným vyhlášením ve Sbírce zákonů České republiky.

Právo je v normativním smyslu chápáno jako soubor pravidel chování, kterými se řídí společnost a které jsou uznávané nebo přímo stanovené státem.

1.2 Soukromé a veřejné právo

Hrubý domácí produkt, respektive národní důchod lze měřit třemi základními metodami buď jako tok produktů, které byly za dané období ekonomickými subjekty vyrobeny, nebo jako tok výdajů či příjmů ekonomických subjektů. Podstatou každé z nich je úhel pohledu na celkovou produkci dané ekonomiky za jeden kalendářní rok. Metoda produkční je založená na sumarizaci hodnot přidaných zpracováním, hlediskem pro výpočet produktu výdajovou metodou jsou výdaje ekonomických subjektů a důchodová metoda znamená součet veškerých příjmů (důchodů).

Dělení práva na soukromé a veřejné vychází již z římského práva – tam, kde šlo v právu o zájem jednotlivé osoby, jednalo se o právo soukromé, pokud šlo o zájem státu, jednalo se o právo veřejné.

V současné době je uplatňování soukromého práva nezávislé na uplatňování práva veřejného. Soukromé právo ponechává zásadně co největší prostor soukromé iniciativě jednotlivce a svobodnému rozhodování a utváření soukromého života s tím, že základní zásadou je zde zásada autonomie vůle. Veřejné právo pak upravuje organizaci, působnost a činnost orgánů veřejné moci (tedy styk osob a orgánů veřejné moci nebo styk těchto orgánů navzájem). Veřejné právo je naopak vedeno zásadou objektivit, kdy orgán veřejné moci nesmí postupovat a rozhodovat se libovolně, ale může svou moc uplatnit pouze v rámci zákona k zákonným účelům a v zákonném rozsahu.

Soukromé právo tvoří jednotlivá ustanovení právního řádu upravující vzájemná soukromá práva a soukromé povinnosti osob. Mezi odvětví soukromého práva patří zejména:

- občanské právo,
- rodinné právo,
- pracovní právo,
- právo obchodních korporací,
- mezinárodní právo soukromé,
- ad.

Mezi odvětví veřejného práva patří zejména:

- ústavní právo,
- správní právo,
- trestní právo,
- procesní právo,
- mezinárodní právo veřejné,
- ad.

1.3 Ústavní pořádek České republiky

Ústavní pořádek České republiky tvoří:

- Ústava ČR (č. 1/1993 Sb.)
- Listina základních práv a svobod (č. 2/1993 Sb.)
- další ústavní zákony přijaté podle v souladu s Ústavou, např.
 - ústavní zákon o vytvoření vyšších územních samosprávných celků (č. 347/1997 Sb.),
 - ústavní zákon o zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny (č. 69/1998 Sb.),
 - ústavní zákon o bezpečnosti České republiky (č. 110/1998 Sb. ve znění č. 300/2000 Sb.),
 - ústavní zákon o přistoupení České republiky k Evropské unii (č. 515/2002 Sb.),
 - ústavní zákony upravující hranice (např. ústavní zákon o změnách státních hranic se Slovenskou republikou č. 74/1997 Sb., ústavní zákon o změně státních hranic se Spolkovou republikou Německo č. 633/2004 Sb., ústavní zákon o změnách státních hranic s Rakouskou republikou č. 76/2004 Sb.),
 - ústavní zákon o opatřeních souvisejících se zánikem České a Slovenské Federativní Republiky č. 4/1993 Sb.,
 - ratifikované a vyhlášené mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách (např. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod).

Ústavní pořádek přitom, zejména pokud jde o principy a právní pravidla obsažené v Ústavě a Listině základních práv a svobod, nepůsobí jen vertikálně (ve vztahu mezi jednotlivcem a veřejnou mocí), ale i horizontálně (ve vztahu soukromými osobami navzájem).

Právo je v normativním smyslu chápáno jako soubor pravidel chování, kterými se řídí společnost a které jsou uznávané nebo přímo stanovené státem. Soukromé právo ponechává zásadně co největší prostor soukromé iniciativě jednotlivce a svobodnému rozhodování a utváření soukromého života s tím, že základní zásadou je zde zásada autonomie vůle. Veřejné právo pak upravuje organizaci, působnost a činnost orgánů veřejné moci (tedy styk osob a orgánů veřejné moci nebo styk těchto orgánů navzájem). Veřejné právo je naopak vedeno zásadou objektivit, kdy orgán veřejné moci nesmí postupovat a rozhodovat se libovolně, ale může svou moc uplatnit pouze v rámci zákona k zákonným účelům a v zákonném rozsahu.

1. Definujte soukromé právo.
2. Definujte veřejné právo.

Literatura k tématu:

- [1] JANKŮ, M. a kol. *Základy práva pro posluchače právnických fakult.* 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 542 s. ISBN 978-80-7400-611-1.
- [2] SPIRIT, M. *Základy práva pro nepravvníky po rekonifikaci soukromého práva.* 4. vyd. Praha: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-551-7.
- [3] ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku.* 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.

Kapitola 2

Úvod do občanského práva

Po prostudování kapitoly budete umět:

- charakterizovat občanské právo a jeho základní instituty;
- vyjmenovat zásady soukromého práva;
- charakterizovat jednotlivé subjekty soukromého práva.

Klíčová slova:

Zásady soukromého práva, právní osobnost, svéprávnost, fyzické osoby, právnické osoby.

2.1 Občanské právo – pojem

Občanské právo je soubor norem, který upravuje postavení osob a jejich soukromá práva a soukromé povinnosti vznikající z jejich vzájemného styku.

Úprava občanskoprávních vztahů přispívá k naplňování občanských práv a svobod, zejména ochrany osobnosti a nedotknutelnosti vlastnictví, vychází se ze zásady, že přirozená svoboda člověka má přednost před státem - stát není tvůrcem svobody člověka, ale jejím ochráncem.

Základním zákonem, který upravuje občanské právo a obecně základy práva soukromého, je zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Ten dodržuje klasické rozdělení práv na práva osobní a na práva majetková, čemuž i jeho vnitřního členění - osobním právům se věnují především prvá a druhá část zákoníku, majetkovým právům pak části třetí a čtvrtá (pátá část následně shrnuje ustanovení společná, přechodná a závěrečná, která mají především technickou povahu).

Systematika občanského zákoníku

1. část: právní postavení člověka jako jednotlivce, včetně úpravy práv výlučně a přirozeně spjatých s jeho osobou (plus úprava úpravy statusových otázek právnických osob)
2. část: otázky spojené s jeho rodinou a rodinnými vztahy
3. část: otázky majetku a osudu tohoto majetku po smrti člověka
4. část: obligační právo, tedy práva a povinnosti vzniklá člověku vůči jiným z jeho soukromého styku s jinými osobami
5. ustanovení společná, přechodná a závěrečná.

2.2 Zásady občanského práva

Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhým. Účelem občanského kodexu je umožnit i garantovat svobodné utváření soukromého života, a ponechat co nejširší prostor svobodné iniciativě jednotlivce - důraz se klade na hledisko autonomie vůle.

Jednou ze stěžejních zásad soukromého práva je zásada autonomie vůle, tedy možnost osoby vlastní vůlí ovlivňovat a určovat své postavení v právních vztazích (zvláště pak v závazkových právních vztazích, kde se projevuje jako zásada smluvní volnosti) – přičemž jedním z jejich projevů je i svoboda (možnost) určení obsahu právního jednání.

Soukromé právo spočívá zejména na zásadách, že

- každý má právo na ochranu svého života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí
- rodina, rodičovství a manželství požívají zvláštní zákonné ochrany,
- nikdo nesmí pro nedostatek věku, rozumu nebo pro závislost svého postavení utrpět nedůvodnou újmu; nikdo však také nesmí bezdůvodně těžit z vlastní neschopnosti k újmě druhých,
- daný slib zavazuje a smlouvy mají být splněny (pacta sunt servanda),
- vlastnické právo je chráněno zákonem a jen zákon může stanovit, jak vlastnické právo vzniká a zaniká,
- nikomu nelze odepřít, co mu po právu náleží.

Soukromé právo vyvěrá také z dalších obecně uznaných zásad spravedlnosti a práva. Patří sem zejména:

- Oprávnění lze řádně uplatnit a povinnost lze řádně splnit jen při poctivém dodržování dobrých mravů a se zřetelem k zvyklostem soukromého života.
- Nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.
- Má se za to, že ten, kdo určitým způsobem právně jednal, jednal poctivě a v dobré víře.
- Zjevné zneužití práva nepožívá právní ochrany.
- Občanskoprávní vztahy vznikají z právních jednání nebo z jiných skutečností, s nimiž zákon vznik těchto vztahů spojuje.
- V občanskoprávních vztazích mají subjekty rovné postavení. Rovné postavení spočívá v tom, že jeden subjekt právního vztahu nemůže svým jednostranným jednáním založit povinnost druhého subjektu vztahu a v rámci tohoto vztahu nemůže ani autoritativně (bez právního důvodu) vynucovat splnění povinností druhého subjektu.
- Strany si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit dohodou odchylně od zákona (dispozitivnost), jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit (kogentnost). Tedy nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona, přičemž zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo právo týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti.

Výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Dobrými mravy

se myslí dle judikatury soubor mravních pravidel užívaných jako korektiv či doplňující obsahový faktor výkonu subjektivních práv a povinností, a také jako určitý příkaz soudci rozhodovat v souladu s ekvitou, což ve svých důsledcích znamená nastoupení cesty nalézání spravedlnosti (viz např. nález Ústavního soudu ze dne 6.9.2005, sp. zn. I.ÚS 643/04).

2.3 Subjekty soukromoprávních vztahů

2.3.1 Fyzické osoby

Občanské právo pojem fyzická osoba (člověk) nedefinuje. Má se za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat.

U fyzické osoby rozlišujeme:

- právní osobnost (způsobilost mít práva a povinnosti)
- svéprávnost (způsobilost vlastními právními jednáními nabývat práv a brát na sebe povinnosti)
- deliktní způsobilost (způsobilost vlastními protiprávními jednáními brát na sebe povinnosti).

Právní osobnost

Právní osobnost vzniká narozením. Právní osobnost má i počaté dítě, narodí-li se živé (tzv. nasciturus). Právní osobnost nelze žádným způsobem omezit nebo jí osobu zbavit.

Právní osobnost zanikne smrtí, v tomto případě se smrt člověka prokazuje veřejnou listinou vystavenou po prohlédnutí těla mrtvého stanoveným způsobem. V případech, kdy nelze tělo mrtvého prohlédnout stanoveným způsobem (ohledáním mrtvolu), prohlásí člověka za mrtvého i bez návrhu soud, pokud byl člověk účasten takové události, že se jeho smrt vzhledem k okolnostem jeví jako jistá (např. v případě letecké havárie, kdy se ví, že v letadle letěla konkrétní osoba, letadlo shořelo, ale není možné ohledat mrtvolu). V rozhodnutí určí soud den, který platí za den smrti.

V případě svéprávného člověka, který opustil své bydliště, nepodal o sobě zprávu a není o něm známo, kde se zdržuje, může soud prohlásit takového svéprávného člověka za nezvěstného. Soud v takovém případě uvede v rozhodnutí den, kdy nastaly účinky prohlášení nezvěstnosti. Prohlášení za nezvěstného se může stát rovněž na návrh osoby, která na tom má právní zájem (manžel nebo jiná blízká osoba, spoluvlastník, zaměstnavatel nebo korporace, na níž má tento člověk účast). Pokud se člověk prohlášený za nezvěstného následně navrátí, pozbývá prohlášení za nezvěstného účinků;

navíc kdo byl ale prohlášen za nezvěstného, nemůže namítat neplatnost nebo neúčinnost právního jednání učiněného za jeho nepřítomnosti.

Svéprávnost

Každý člověk odpovídá za své jednání, je-li s to posoudit je a ovládnout (svéprávnost). Kdo se vlastní vinou přivede do stavu, v němž by jinak za své jednání odpovědný nebyl, odpovídá za jednání v tomto stavu učiněná. *Svéprávnosti se v plném rozsahu nabývá zletilostí* (dovršením osmnáctého roku věku). Před tím se plné svéprávnosti nabývá přiznáním svéprávnosti, nebo uzavřením manželství.

Svéprávnost nezletilých

Svéprávnost nezletilých je koncipována jako vyvratitelná právní domněnka – má se za to, že každý nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, je způsobilý k právním jednáním co do povahy přiměřeným rozumové a volní vyspělosti nezletilých jeho věku. V první fázi posuzování svéprávnosti nezletilých se tedy posuzuje právní jednání objektivně, z pohledu nezletilých určité věkové skupiny, následně je však možné odchytil se od této kvalifikace za pomoci subjektivních kritérií s ohledem na konkrétního jednajícího jedince (např. specifické znalosti nebo dovednosti nezletilého v dané oblasti právního jednání).

Nezletilému může k určitému právnímu jednání nebo k dosažení určitého účelu udělit souhlas rovněž jeho zákonný zástupce, v takovém případě je nezletilý schopen v mezích souhlasu sám právně jednat, pokud to není zákonem zvláště zakázáno (souhlas může být následně omezen i vzat zpět). Nezletilý, který nenabyl plné svéprávnosti, však není nikdy způsobilý jednat samostatně v těch záležitostech, k nimž by i jeho zákonný zástupce potřeboval přivolení soudu (např. prodej nemovitosti nezletilého).

V některých případech může soud přiznat svéprávnost i nezletilému (jde o tzv. emancipaci), a to na jeho návrh, pokud nezletilý dosáhl věku šestnácti let, pokud je osvědčena jeho schopnost sám se živit a obstarat si své záležitosti a pokud s návrhem souhlasí zákonný zástupce nezletilého (v ostatních případech jen je-li to z vážných důvodů v zájmu nezletilého).

2.3.2 Podpůrná opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat

Občanský zákoník z roku 2012 rovněž zavedl některá podpůrná opatření pro osoby, které nejsou schopny zcela samostatně právně jednat, na druhou stranu se ale snaží působit na tyto osoby aktivně, podporovat jejich samostatnost, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé situace a posilovat jejich sociální začleňování.

Předběžné prohlášení

V očekávání vlastní nezpůsobilosti právně jednat může člověk projevit vůli, aby byly jeho záležitosti spravovány určitým způsobem, nebo aby je spravovala určitá osoba, nebo aby se určitá osoba stala jeho opatrovníkem.

Prohlášení může mít formu veřejné listiny nebo musí být učiněno soukromou listinou opatřenou datem a potvrzenou dvěma svědky; svědek o sobě musí uvést v potvrzení údaje, podle nichž ho lze zjistit. Svědci musí prohlášení podepsat a být schopni potvrdit schopnost prohlašujícího jednat a obsah jeho prohlášení (svědky mohou být jen osoby, které na prohlášení a jeho obsahu nemají zájem a nejsou nevidomé, neslyšící, němé nebo neznalé jazyka, v němž je prohlášení učiněno).

V případě, že by se okolnosti podstatným způsobem změnilы tak, že by člověk takové prohlášení za těchto okolností neučinil anebo by je sice učinil, ale s jiným obsahem, soud prohlášení změni nebo zruší, pokud by jinak takovému člověku hrozila závažná újma.

Nápomoc při rozhodování

Potřebuje-li člověk nápomoc při rozhodování, protože mu v tom duševní porucha působí obtíže (i když nemusí být omezen ve svéprávnosti), může si s podpůrcem (nebo více podpůrci) ujednat poskytování podpory. Tento institut je založen smlouvou o nápomoci, kterou se podpůrce zavazuje podporovanému, že bude s jeho souhlasem přítomen při jeho právních jednáních, že mu zajistí potřebné údaje a sdělení a že mu bude nápomocen radami. Tuto smlouvu musí schválit soud.

Základní povinností podpůrce je, že nesmí ohrožovat zájmy podporovaného nevhodným ovlivňováním (např. ho nutit k uzavření nějaké nevýhodné smlouvy), ani se na úkor podporovaného bezdůvodně obohatit (např. přimět ho k uzavření nevýhodné smlouvy, ze které bude profitovat podpůrce).

Zastoupení členem domácnosti

Brání-li duševní porucha zletilému samostatně právně jednat, může ho zastupovat (pokud nemá jiného zástupce) zákonem stanovený okruh osob – jeho potomek, předek, sourozenec, manžel nebo partner, nebo osoba, která se zastoupeným žila před vznikem zastoupení ve společné domácnosti alespoň tři roky.

Ke vzniku tohoto zastoupení se vyžaduje schválení soudu, přičemž před vydáním rozhodnutí musí soud vyvinout potřebné úsilí, aby zjistil názor zastoupeného, a to i za použití takového způsobu dorozumívání, který si zastoupený zvolí (např. podle postižení zastoupeného).

Zástupce musí samozřejmě dbát o ochranu zájmů zastoupeného a naplňování jeho práv i o to, aby způsob jeho života nebyl v rozporu s jeho schopnostmi a aby, nelze-li tomu rozumně odporovat, odpovídal i zvláštním představám a přáním zastoupeného.

Zástupce je omezen v nakládání s příjmy zastoupeného v rozsahu potřebném pro obstarání obvyklých záležitostí (běžné nákupy), jak to odpovídá životním poměrům zastoupeného (s peněžními prostředky na účtu zastoupeného však může nakládat jen v rozsahu nepřesahujícím měsíčně výši životního minima jednotlivce).

Omezení svéprávnosti

Omezení svéprávnosti je až posledním z možných způsobů opatření při neschopnosti právně jednat. K omezení svéprávnosti může soud přistoupit jen v zájmu člověka, jehož se to týká, po jeho zhlédnutí a s plným uznáváním jeho práv a jeho osobní jedinečnosti. Přitom musí být důkladně vzaty v úvahu rozsah i stupeň neschopnosti člověka postarat se o vlastní záležitosti. Další podmínkou je, že omezit svéprávnost člověka lze jen tehdy, hrozila-li by mu jinak závažná újma a nepostačí-li vzhledem k jeho zájmům mírnější a méně omezující opatření.

V rozhodnutí o omezení svéprávnosti jmenuje soud člověku opatrovníka, přičemž přihlédne k právním opatrovance, k jeho potřebě i k podnětům osob opatrovanci blízkých, sledují-li jeho prospěch, a dbá, aby výběrem opatrovníka nezaložil nedůvěru opatrovance k opatrovníkovi. Rozhodnutí o omezení svéprávnosti nezabavuje člověka práva samostatně právně jednat v běžných záležitostech každodenního života (např. běžný nákup potravin v obchodě).

2.3.3 Právnícké osoby

Právnícké osoby jsou odvozeny od fyzických osob; subjektem práva může být jen organizovaný útvar, který za právníckou osobu prohlásí zákon. U právníckých osob existuje systém jejich stupňovitěho vznikání i zanikání, které je vymezené na jedné straně založením a vznikem, na straně druhé zrušením a zánikem (právní osobnost má tedy právnícká osoba od svého vzniku až do svého zániku).

Typy právníckých osob

1. Korporace - společenství osob (osobní složka)

- Obchodní společnosti
- Spolek (dříve občanské sdružení)

Alespoň tři osoby vedené společným zájmem mohou založit k jeho naplňování spolek jako samosprávný a dobrovolný svazek členů a spolčovat se v něm.

2. Fundace (majetková složka)

- Fundace je právnícká osoba vytvořená majetkem vyčleněným k určitému účelu. Její činnost se váže na účel, k němuž byla zřízena.

- Nadace

Zakladatel zakládá nadaci k trvalé službě společensky nebo hospodářsky užitečnému účelu. Účel nadace může být veřejně prospěšný, spočívá-li v podpoře obecného blaha, i dobročinný, spočívá-li v podpoře určitého okruhu osob určených jednotlivě či jinak.

- Nadační fond

Zakladatel zakládá nadační fond k účelu užitečnému společensky nebo hospodářsky.

3. Ústav

- Ústav je právnická osoba ustavená za účelem provozování činnosti užitečné společensky nebo hospodářsky s využitím své osobní a majetkové složky.

Jménem právnické osoby je její název, přičemž název musí odlišit právnickou osobu od jiné osoby a obsahovat označení její právní formy a nesmí být klamavý. Při ustavení právnické osoby se určí její sídlo (nenaruší-li to klid a pořádek v domě, může být sídlo i v bytě).

Ustavení a vznik právnické osoby

Právnickou osobu lze ustavit zakladatelským právním jednáním, zákonem, rozhodnutím orgánu veřejné moci, popřípadě jiným způsobem, který stanoví jiný právní předpis, a to ve veřejném nebo v soukromém zájmu. Zákon stanoví, popřípadě zakladatelské právní jednání může určit, jakým způsobem a v jakém rozsahu členové orgánů právnické osoby za ni rozhodují a nahrazují její vůli. Právnická osoba si tvoří orgány o jednom členu (individuální) nebo o více členech (kolektivní).

Zakladatelské právní jednání musí mít písemnou formu a musí určit alespoň název, sídlo právnické osoby, předmět činnosti, jaký má právnická osoba statutární orgán a jak se vytváří, nestanoví-li to zákon přímo. Určí též, kdo jsou první členové statutárního orgánu. Právnická osoba vzniká dnem zápisu do veřejného rejstříku; je-li právnická osoba zřízena zákonem, vzniká dnem nabytí jeho účinnosti, nestanoví-li zákon den pozdější.

Jednání za právnickou osobu

Člen statutárního orgánu může zastupovat právnickou osobu ve všech záležitostech. Právnickou osobu zastupují rovněž její zaměstnanci v rozsahu obvyklém vzhledem k jejich zařazení nebo funkci (např. pokladní v supermarketu). Právnickou osobu zavazuje protiprávní čin, kterého se při plnění svých úkolů dopustil člen voleného orgánu, zaměstnanec nebo jiný její zástupce vůči třetí osobě. Osoba, která právnickou osobu zastupuje, musí dát najevo, co ho k tomu opravňuje, neplyne-li to již z okolností, kdo za právnickou osobu podepisuje, připojí k jejímu názvu svůj podpis, popřípadě i údaj o své funkci nebo o svém pracovním zařazení (např. jednatel, vedoucí úseku apod.).

Zákon upravuje rovněž případnou povinnost nahradit právnické osobě škodu způsobenou porušením povinnosti při výkonu funkce osobě, která přijme funkci člena voleného orgánu. Tato osoba se tímto zavazuje, že ji bude vykonávat s nezbytnou loajalitou i s potřebnými znalostmi a pečlivostí, přičemž se má se za to, že jedná nedbale ten, kdo není této péče řádného hospodáře schopen, ač to musel zjistit při přijetí funkce nebo při jejím výkonu, a nevyvodí z toho pro sebe důsledky.

Zrušení a zánik

Právnická osoba se zrušuje právním jednáním, uplynutím doby, rozhodnutím orgánu veřejné moci nebo dosažením účelu, pro který byla ustavena, nebo z dalších důvodů stanovených zákonem. Po jejím zrušení se vyžaduje její likvidace (účelem likvidace je vypořádat majetek zrušené právnické osoby, vyrovnat dluhy věřitelům a naložit s čistým majetkovým zůstatkem, jenž vyplýne z likvidace), ledaže celé její jmění nabývá nějaký další právní nástupce. Právnickou osobu je možné rovněž přeměnit v rámci fúze, rozdělení a změna právní formy, v tom případě se právnická osoba zrušuje bez likvidace dnem účinnosti přeměny.

Právnická osoba zapsaná do veřejného rejstříku zaniká dnem výmazu z veřejného rejstříku, právnická osoba, která nepodléhá zápisu do veřejného rejstříku, zaniká skončením likvidace.

Občanské právo je soubor norem upravující společenské vztahy majetkové povahy fyzických a právnických osob, majetkové vztahy mezi těmito osobami a státem, jakož i vztahy vyplývající z práva na ochranu osob, pokud tyto občanskoprávní vztahy neupravují jiné zákony.

U osob rozlišujeme právní osobnost (způsobilost mít práva a povinnosti), dále svéprávnost (způsobilost vlastními právními jednáními nabývat práv a brát na sebe povinnosti) a tzv. deliktní způsobilost (způsobilost vlastními protiprávními jednáními brát na sebe povinnosti).

1. Definujte občanské právo.
2. Jaké jsou jednotlivé zásady občanského práva?
3. Definujte právní osobnost a svéprávnost u fyzických a právnických osob, kdy vzniká a kdy zaniká?

Literatura k tématu:

- [1] ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
- [2] JANKŮ, M. a kol. *Základy práva pro posluchače právnických fakult*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 542 s. ISBN 978-80-7400-611-1.
- [3] SPIRIT, M. *Základy práva pro neprávnický po rekonstrukci soukromého práva*. 4. vyd. Praha: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-551-7.
- [4] BEZOUŠKA, Petr a PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s. ISBN 978-80-7263-819-2.

Kapitola 3

Právní skutečnosti

Po prostudování kapitoly budete umět:

- charakterizovat právní skutečnosti;
- charakterizovat právní jednání a další právní skutečnosti;
- rozlišovat mezi promlčením a prekluzí.

Klíčová slova:

Právní skutečnosti, právní jednání, čas jako právní skutečnost, zastoupení.

3.1 Právní skutečnosti obecně

Jednotlivé občanskoprávní vztahy vznikají, mění se a zanikají na základě různých právních skutečností. Právními skutečnostmi jsou tedy takové skutečnosti, se kterými právní řád spojuje vznik, změnu nebo zánik práv a povinností. Právně významnou skutečností mohou být:

- skutečnosti spočívající v určitém chování subjektů práva (ať již ve volném chování nebo v chování nezávislém na vůli subjektu, tzv. právní události), nebo
- konstitutivní rozhodnutí státních orgánů (soudů, obcí apod.).

Právní skutečnosti se mohou dělit do několika skupin podle různých kritérií. Základní dělení právních skutečností je na tzv. subjektivní právní skutečnosti a objektivní právní skutečnosti, a to podle uplatnění volního lidského chování na jejich formování. Subjektivní právní skutečnosti tvoří lidské chování. Jsou závislé na lidské vůli a dále se dělí na:

- a) chování právem aprobované (dovolené):
 - chování s úmyslem působit právní účinky (zejména právní jednání a rozhodnutí státních orgánů)
 - chování bez úmyslu působit právní účinky (zejména vytvoření autorského díla, vytvoření věci apod.)
- b) chování právem reprobované (nedovolené) – tj. projevy vůle v rozporu s objektivním právem – protiprávní jednání

Objektivní právní skutečnosti jsou nezávislé na vůli subjektu, jedná se o různé přírodní a společenské jevy, se kterými objektivní právo právní následky spojuje (typicky se jedná o tzv. občanskoprávní události).

3.1.1 Právní jednání

Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran. Právně lze jednat konáním nebo opomenutím (nevykonáním povinnosti, která měla být vykonána), může se tak stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co jednajícím osoba chtěla projevit (konkludentně). Právní jednání musí vždy svým obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.

Právní jednání má své pojmové znaky a náležitosti. Nedostatek pojmových znaků má za následek, že právní jednání vůbec nevznikne (jakoby neexistovalo), v případě nedostatku náležitostí pak dojde k neplatnosti takového právního jednání.

O právní jednání tedy vůbec nejde, chybí-li vůle jednající osoby nebo nebyla-li zjevně projevena vážná vůle. Právní jednání není učiněno vážně (opravdově) tehdy, je-li podle objektivních okolností konkrétního případu zřejmé, že jednající nechtěl svým projevem vůle způsobit právní následky, které s takovým projevem vůle normy občanského práva spojují. V některých případech je nevážnost projevu vůle jednajícího vzhledem k objektivním okolnostem, za kterých k projevu vůle došlo, všeobecně zřejmá (projev vůle učiněný při hře, k vyučovacím účelům, ze žertu apod.), jindy však mohou o neplatnosti pojmu vůle vzniknout pochybnosti.

O právní jednání nejde ani v případě, kdy nelze pro neurčitost nebo nesrozumitelnost zjistit jeho obsah ani výkladem. Projev je nesrozumitelný, jestliže jednající nedosáhl – vadným slovním nebo jiným zprostředkováním – jasného vyjádření této vůle. Nesrozumitelný je projev vůle tehdy, jestliže nelze zjistit ani výkladem, co jím mělo být vyjádřeno. Závěr o nesrozumitelnosti právního jednání tedy předpokládá, že ani jeho výkladem nelze dospět k nepochybnému poznání, co chtěla osoba projevit. Výkladem však nelze doplňovat to, co právní jednání ve skutečnosti neobsahuje (co jednající nezamýšleli).

Právní jednání je neurčité tehdy, je-li vyjádření projevu sice srozumitelné, ale jeho obsah je neurčitý. Jazykové vyjádření právního jednání lze vykládat prostředky gramatickými (z hlediska možného významu jednotlivých použitých pojmů), logickými (z hlediska vzájemné návaznosti použitých pojmů) či systematickými (z hlediska řazení pojmů ve struktuře celého právního jednání). Interpretace obsahu právního jednání soudem však nemůže v žádném případě nahrazovat či měnit již učiněné projevy vůle (použití zákonných výkladových pravidel směřuje vždy pouze k tomu, aby obsah právního jednání vyjádřeného slovy, které osoba učinila, byl vyložen v souladu se stavem, který existoval v době, kdy bylo jednání činěno).

Výklad právního jednání

V případech, kdy není zřejmé, co je obsahem právního jednání, je nutné jej interpretovat. Právní jednání se posuzuje podle svého obsahu (ne podle názvu nebo označení). Obecně platí, že co je vyjádřeno slovy nebo jinak, vyloží se podle úmyslu jednajícího, byl-li takový úmysl druhé straně znám, anebo musela-li o něm vědět. Teprve pokud nelze zjistit úmysl jednajícího, přisuzuje se projevu vůle význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen (adresát právního jednání). Při výkladu projevu vůle se může přihlídnout k praxi zavedené mezi stranami a také k tomu, co právnímu jednání předcházelo (např. emailová korespondence před uzavřením smlouvy), i k tomu, jak strany následně daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání při-

kládají. Připouští-li použitý výraz různý výklad, vyloží se v pochybnostech k tíži toho, kdo výrazu použil jako první (ale u spotřebitelské smlouvy platí zvláštní pravidlo, dle kterého se jednání vyloží vždy ve prospěch spotřebitele).

Neplatnost právních jednání

Základní zásada je, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné a je tedy nutné se pokusit jej za všech okolností interpretovat tak, aby nebylo nutné jej prohlásit za neplatné. Zákon rozlišuje absolutní a relativní neplatnost, které se musí dotčená strana dovolat (dokud se ho nedovolá, je právní jednání platné).

Má-li neplatné právní jednání náležitosti jiného právního jednání, které je platné, použije se toto jiné právní jednání, pokud je z okolností zřejmé, že vyjadřuje vůli jednající osoby. Dále týká-li se důvod neplatnosti jen takové části právního jednání, kterou lze od jeho ostatního obsahu oddělit, je neplatnou jen tato část. Chyby v psaní nebo v počtech nezpůsobují zásadně neplatnost právního jednání, je-li jeho význam nepochybný.

Neplatné je ale právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje, nebo pokud má být podle něho plněno něco nemožného (např. přinést někomu modré z nebe).

Rovněž není-li osoba plně svéprávná, je (absolutně) neplatné právní jednání, ke kterému není osoba způsobilá. Neplatné je i právní jednání osoby jednající v duševní poruše, která ji činí neschopnou právně jednat.

Není-li ale právní jednání učiněno ve formě ujednané stranami nebo stanovené zákonem, je neplatné, ledaže strany vadu dodatečně zhojí.

Omyl

Jednal-li někdo v omylu o rozhodující okolnosti (např. předmět, cena, osoba spolukontrahenta) a byl-li v omyl uveden druhou stranou, je právní jednání (relativně) neplatné. Týká-li se omyl vedlejší okolnosti, kterou ani strany dohodou neprohlásily za rozhodující, je právní jednání platné, ale osoba uvedená v omyl má vůči původci omylu právo na přiměřenou náhradu.

Pokud ale osoba jednala v důsledku omylu vyvolaném lstí, je právní jednání neplatné, i když se omyl týká jen vedlejší okolnosti.

Pohrůžka tělesného nebo duševního násilí (bezprávná výhrůžka)

Osoba, která byla k právnímu jednání přinucena hrozbou tělesného nebo duševního násilí vyvolávající vzhledem k významu a pravděpodobnosti hrozícího nebezpečí i k osobním vlastnostem toho, jemuž bylo vyhrožováno, jeho důvodnou obavu, má právo namítnout (dovolat se) neplatnost právního jednání.

Mezi podmínky bezprávné výhrůžky patří zejména její intenzita – musí jít o výhrůžku takového druhu a takové intenzity, aby podle okolností a povahy konkrétního případu u toho, vůči komu jí bylo použito, vzbudila důvodnou bázeň a výhrůžka musí být adresována tomu, jehož právní jednání se vynucuje, nebo osobám jemu blízkým (není bezprávnou výhrůžkou, pokud věřitel např. řekne dlužníkovi „No teda jestli mi to nevrátíš, tak já tě fakt asi zabiju!“).

Tzv. relativní neúčinnost právního jednání

Učiní-li osoba právní jednání, které zkracuje uspokojení vykonatelné pohledávky věřitele (např. dlužník schválně převede veškerý majetek na jinou osobu, aby nemusel platit věřiteli), má věřitel právo domáhat se, aby soud určil, že právní jednání dlužníka není vůči němu právně účinné. Toto právo má věřitel i tehdy, je-li právo třetí osoby již vykonatelné, anebo bylo-li již uspokojeno. K neúčinnosti právního jednání dlužníka je nutné rozhodnutí soudu o žalobě věřitele, kterou bylo odporováno právnímu jednání dlužníka (tzv. odpůrčí žaloba).

3.1.2 Čas jako právní skutečnost

Čas je významnou právní skutečností, která může působit vznik, změnu nebo zánik právních vztahů.

Nabývá-li se právo nebo vzniká-li povinnost v určitý den, nabude se nebo vznikne počátkem toho dne (v 0:00:00 hod.); zaniká-li právo nebo povinnost v určitý den, zanikne koncem toho dne, tedy v 23:59:59 hod. (to neplatí pouze v případech, kdy to vylučuje povaha právního případu).

Má-li se právo vykonat nebo povinnost splnit v určitý den nebo do určitého dne, vyžaduje se, aby se tak stalo v obvyklou denní dobu (např. otevírací doba obchodu), ledaže něco jiného plyne ze zvyklostí, ze zavedené praxe stran, popřípadě ze zvláštních okolností případu.

Pravidla pro počítání času

Lhůta nebo doba **určená podle dnů počíná** dnem, který následuje po skutečnosti rozhodné pro její počátek.

- Např. dne 2. 1. 2018 si dlužník půjčí peníze na tři dny – lhůta začne běžet 3. 1. 2018, má vrátit 5. 1. 2018.

Konec lhůty nebo doby **určené podle týdnů, měsíců nebo let** připadá na den, který se pojmenováním nebo číslem shoduje se dnem, na který připadá skutečnost, od níž se lhůta nebo doba počítá.

- Např. dne 5. 1. 2018 si dlužník půjčí peníze na měsíc – má vrátit 5. 2. 2018.

Není-li takový den v posledním měsíci, připadne konec lhůty nebo doby na poslední den měsíce.

- Např. dne 31. 10. 2017 si dlužník půjčí peníze na měsíc – má vrátit 30. 11. 2017.

Polovinou měsíce se rozumí 15 dnů a středem měsíce jeho patnáctý den, přičemž je-li lhůta nebo doba určena na jeden nebo více měsíců a část měsíce, počítá se část měsíce naposled.

Případně-li poslední den lhůty na sobotu, neděli nebo svátek, je posledním dnem lhůty pracovní den nejbližší následující.

- Např. dne 10. 1. 2018 si dlužník půjčí peníze na 3 dny – měl by vrátit 13. 1. 2018, to je ale sobota, takže má vrátit v pondělí 15. 1. 2018.

Promlčení

Promlčení je institut, který slouží zejména k právní jistotě. Promlčují se všechna práva majetková s výjimkou práva vlastnického. Věřitel má povinnost domáhat se svého práva v určité zákonem stanovené době, jinak se toto právo promlčí, a pokud dlužník namítne námitku promlčení, není pak povinen věřiteli dluh splnit. Uplatní-li však věřitel v promlčecí době právo u soudu, promlčecí doba od tohoto uplatnění po dobu řízení neběží. Pokud není v jiných ustanoveních uvedeno jinak, je obecná promlčecí lhůta tříletá.

Prekluze

Naopak u prekluze zaniká nejen nárok, ale i samotné právo, nebylo-li vykonáno ve stanovené lhůtě. K zániku práva soud přihlédne (z úřední povinnosti), tzn., i když to dlužník nenamítne.

3.2 Zastoupení

Při právním jednání je možné (nebo nutné) dát se zastoupit fyzickou nebo právnickou osobou, pokud osoba nechce nebo nemůže jednat sama. Zástupcem je ten, kdo je oprávněn jednat za jiného jeho jménem. Ze zastoupení vznikají práva a povinnosti přímo zastoupenému. Zástupce musí jednat osobně, dalšího zástupce může pověřit, je-li to se zastoupeným ujednáno nebo vyžaduje-li to nutná potřeba, odpovídá však za řádný výběr jeho osoby.

Rozlišujeme smluvní zastoupení a zákonné zastoupení a opatrovnictví.

Zákonné zastoupení

Pokud nejsou fyzické osoby k právním jednáním způsobilé, jednají za ně jejich zákonní zástupci. Kdo je zákonným zástupcem nezletilého dítěte, upravuje zákon o rodině (zejména rodiče dítěte). Zástupcem fyzické osoby, jejíž způsobilost k právním jednáním byla rozhodnutím soudu omezena, je soudem ustanovený opatrovník. Opatrovníkem může být příbuzný fyzické osoby nebo jiná osoba, která

splňuje podmínky pro ustanovení opatrovníkem, pokud takové osoby není, ustanoví soud opatrovníkem orgán místní správy, popřípadě jeho zařízení, jestliže je oprávněno vystupovat svým jménem.

Jestliže zákonní zástupci jsou povinni též spravovat majetek těch, které zastupují, a nejde-li o běžnou záležitost, je k nakládání s majetkem třeba schválení soudu.

Smluvní zastoupení vzniká na základě smlouvy, přičemž zmocnitel uvede rozsah zástupčího oprávnění zástupce v (jednostranné) plné moci. Netýká-li se zastoupení jen určitého právního jednání, je nutné udělit plnou moc v písemné formě; vyžaduje-li se pro právní jednání zvláštní forma (např. písemná), udělí se v téže formě i plná moc.

Prokura je zvláštní druh smluvního zastoupení, kdy podnikatel zapsaný v obchodním rejstříku zmocňuje prokuristu k právním jednáním, ke kterým dochází při provozu obchodního závodu (zcizit nebo zatížit nemovitou věc je ale prokurista oprávněn, jen je-li to výslovně uvedeno).

Při zákonném zastoupení není zákonný zástupce nebo opatrovník oprávněn za zastoupeného právně jednat v záležitostech týkajících se vzniku a zániku manželství, výkonu rodičovských povinností a práv, jakož i pořízení pro případ smrti nebo prohlášení o vydědění a jejich odvolání. Zákonný zástupce nesmí odejmout zastoupenému věc zvláštní obliby (např. oblíbenou věc), ledaže to odůvodňuje ohrožení jeho života či zdraví, a jedná-li se o nezletilého, který není plně svéprávný, také jiný závažný důvod.

Pokud spravuje zákonný zástupce nebo opatrovník jmění zastoupeného, náleží mu běžná správa takového jmění, nejde-li o běžnou záležitost, vyžaduje se k naložení se jměním zastoupeného schválení soudu.

Právní jednání vyvolává právní následky, které jsou v něm vyjádřeny, jakož i právní následky plynoucí ze zákona, dobrých mravů, zvyklostí a zavedené praxe stran. Právně lze jednat konáním nebo opomenutím (nevykonáním povinnosti, která měla být vykonána), může se tak stát výslovně nebo jiným způsobem nevzbuzujícím pochybnost o tom, co jednající osoba chtěla projevit (konkludentně). Právní jednání musí vždy svým obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.

Další významnou právní skutečností, která může působit vznik, změnu nebo zánik právních vztahů, je čas.

1. Co to jsou právní skutečnosti a jak je dělíme?
2. Definujte právní jednání?
3. Jaké existují druhy zastoupení a jak se liší?
4. Když si osoba vypůjčí věc dne 4. 11. 2017 na pět dní, kterého dne je povinna ji vrátit?
5. Když si osoba vypůjčí věc dne 4. 11. 2017 na jeden měsíc, kterého dne je povinna ji vrátit?

Literatura k tématu:

- [1] ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
- [2] JANKŮ, M. a kol. *Základy práva pro posluchače neprávnických fakult*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 542 s. ISBN 978-80-7400-611-1.
- [3] SPIRIT, M. *Základy práva pro neprávnický po rekonstrukci soukromého práva*. 4. vyd. Praha: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-551-7.
- [4] BEZOUŠKA, Petr a PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s. ISBN 978-80-7263-819-2.

Kapitola 4

Věcná práva

Po prostudování kapitoly budete umět:

- definovat držbu, věc, vlastnické právo a jeho obsah;
- charakterizovat sousedská práva;
- rozlišit mezi způsoby nabývání vlastnického práva;
- definovat spoluvlastnictví;
- charakterizovat zástavní právo,
- charakterizovat manželské majetkové právo.

Klíčová slova:

Držba, vlastnické právo, vlastnictví, věc sousedská práva, spoluvlastnictví, zástavní právo, manželské majetkové právo.

4.1 Obecně

Věcná práva (kam spadá vlastnictví, spoluvlastnictví, věcná práva k věcem cizím) patří společně s dědickým právem mezi tzv. absolutní majetková práva. Znamená to, že toto majetkové právo patří zásadně konkrétnímu subjektu/subjektům a všichni ostatní se musí zdržet všech zásahů, které by mohly nositele absolutních práv ve výkonu svých práv rušit. Věcná práva se týkají jak hmotných, tak nehmotných věcí, v některých případech se příslušná ustanovení o věcných právech použijí i na práva.

Zákon vychází z institutu tzv. držby, kdy držitelem je osoba, která vykonává právo pro sebe, přičemž držet lze majetková práva, nikoli práva osobní.

Držba je právní institut spojený s faktickým ovládním předmětu a s vlastnickou vůlí držitele. Tato situace nejčastěji nastává u vlastníka (vlastnické právo drží ten, kdo se věci ujal, aby ji měl jako vlastník; jiné právo drží ten, kdo je počal vykonávat jako osoba, jíž takové právo podle zákona náleží, a komu jiné osoby ve shodě s ním plní). Držba může ale nastat i u osoby, která je v dobré víře, že nabyla vlastnické právo k určitému předmětu, přestože ve skutečnosti vlastnické právo nemá (např. proto, že jí vlastnické právo k věci převedla osoba, která nebyla oprávněna je převést, např. zloděj). Držba může vzniknout i osobě, která věc ukradla nebo od skutečného vlastníka listivě vylákala. Každý z výše uvedených držitelů má odlišné právní postavení a z takové držby mu vyplývají různá práva a povinnosti. Proto platná úprava rozlišuje držbu řádnou (založenou na platném právním důvodu), poctivou (založenou na základě přesvědčivého důvodu, že držiteli náleží právo) a pravou (o pravou držbu jde v případech, pokud se neprokáže, že se někdo vetřel v držbu svémocně nebo že se v ni vloudil potajmu nebo lstí, anebo že někdo usiluje proměnit v trvalé právo to, co mu bylo povoleno jen výprosou).

4.2 Věc

Věcí v právním smyslu je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí. Lidské tělo ani jeho části, třebaže byly od těla odděleny, ale nejsou věci (člověk nicméně může přenechat část svého těla za zákonem stanovených podmínek jinému; vlasy nebo podobné části lidského těla, které lze bezbolestně odejmout bez znecitlivění a které se přirozenou cestou obnovují, lze přenechat jinému i za odměnu a hledí se na ně jako na věc movitou). Rovněž živé zvíře není věcí, protože má zvláštní význam a hodnotu již jako smysly nadaný živý tvor. Na živé zvíře se nicméně ustanovení o věcech použijí obdobně v rozsahu, ve kterém to neodporuje jeho povaze.

Souhrn všeho, co patří určité osobě, tvoří její majetek. Jméno osoby je tvořeno souhrnem majetku (aktiv) a dluhů (pasiv).

4.2.1 Plody a užitky

Zákon rozlišuje mezi plodem a užitkem věci. Plodem je to, co věc poskytuje pravidelně ze své přirozené povahy, jak je dáno jejím obvyklým účelovým určením bez ohledu na to, zda na tom má člověk nějaké zásluhy nebo ne (např. jablka na stromě, štěňata psa apod.). Užitkem je to, co věc pravidelně poskytuje ze své právní povahy (např. úroky z peněz).

4.2.2 Dělení věcí

Věci je možné klasifikovat a třídit dle několika hledisek.

Zákon vychází ze základního dělení na věci hmotné a nehmotné. Hmotná věc je taková ovladatelná část vnějšího světa, která má povahu samostatného předmětu (obraz, auto; na ovladatelné přírodní síly se použijí přiměřeně ustanovení o věcech hmotných). Nehmotné věci jsou práva, jejichž povaha to připouští (např. právo stavby), a jiné věci bez hmotné podstaty (know-how, zaknihované cenné papíry apod.).

Typické je rovněž dělení na věci nemovité a movité. Nemovité věci jsou:

- a. pozemky,
- b. podzemní stavby se samostatným účelovým určením (vč. věcných práv k nim),
- c. práva, která za nemovité věci prohlásí zákon.

Ostatní věci bez ohledu na to, zda je jejich podstata hmotná nebo nehmotná, jsou movité.

Další dělení je rozlišování mezi věcmi zastupitelnými a nezastupitelnými. Zastupitelná věc je taková movitá věc, která může být nahrazena jinou věcí téhož druhu (např. brambory); všechny ostatní věci jsou nezastupitelné (např. obraz od známého malíře, nemovitosti jsou nezastupitelné).

Podobně zákon rozlišuje rovněž mezi zužitkovatelnou a nezužitkovatelnou věcí, kdy movitá věc, jejíž běžné použití spočívá v jejím spotřebování, zpracování nebo zcizení, je zužitkovatelná (např. potraviny, peníze); všechny ostatní věci jsou nezužitkovatelné.

4.2.3 Součást věci a příslušenství věci

Součástí věci je vše, co k ní podle její povahy náleží a co nemůže být od věci odděleno, aniž by se tím věc znehodnotila. Od roku 2014 s přijetím nového občanského zákoníku došlo k významné změně týkající se pozemku a staveb na něm stojících – součástí pozemku je totiž i prostor nad povrchem i pod povrchem, stavby zřízené na pozemku (kromě staveb dočasných), včetně toho, co je zapuštěno v pozemku nebo upevněno ve zdech. Součástí pozemku je také rostlinstvo na něm vzešlé (stromy, keře).

Příslušenstvím věci je vedlejší věc vlastníka věci hlavní, pokud je účelem vedlejší věci, aby se jí trvale hospodářsky užívalo společně s hlavní věcí. Pokud se vedlejší věc od hlavní věci přechodně odloučí, nepřestává být příslušenstvím. Právní jednání a práva i povinnosti týkající se hlavní věci se týkají i jejího příslušenství, pokud se neprokáže opak. Příslušenstvím pohledávky jsou např. úroky, úroky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním.

4.3 Vlastnické právo

Každý má právo vlastnit věci hmotné i nehmotné. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. V rámci vlastnictví platí následující zásady:

- a) všichni mají stejnou možnost nabývat vlastnictví,
- b) vlastnické právo kohokoliv požívá stejnou právní ochranu
- c) časově neomezené právo
- d) volná převoditelnost vlastnického práva
- e) elasticita vlastnického práva.

Vlastnické právo bývá označováno jako bezprostřední (přímé) panství nad věcí, toto panství ale není neomezené, neboť vlastnictví zavazuje. To znamená, že nesmí být zneužito na újmu práv druhých anebo v rozporu se zákonem chráněnými obecnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.

4.3.1 Subjekty vlastnického práva

Subjekty vlastnického práva jsou osoby, kterým svědčí v daném okamžiku vlastnické právo, mohou jimi být fyzické osoby, právnické osoby i stát. Jedna věc může být v tomtéž okamžiku buď:

- ve výlučném vlastnictví jedné osoby,

- ve spoluvlastnictví dvou či více osob společně nebo
- ve společném jmění manželů.

4.3.2 Obsah vlastnického práva, tzv. vlastnická triáda

Vlastnické právo se skládá z jednotlivých dílčích práv:

- a) *ius possidendi* (právo věc držet),
- b) *ius utendi* (právo věc užívat),
- c) *ius fruendi* (právo požívat, brát z věci plody, užitky),
- d) *ius disponendi* (právo s věcí nakládat dle svého uvážení, vč. *ius alienandi* – tedy práva úplatně či bezúplatně zcizit).

Vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat, nicméně vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškodit.

4.3.3 Nabývání vlastnického práva

Nabytí vlastnického práva může být

- původní (originární) nebo odvozené (derivativní)
- úplatné nebo bezúplatné
- mezi živými (*inter vivos*) nebo pro případ smrti (*mortis causa*).

V případě originárního nabytí vlastnického práva nabyvatel neodvozuje svoje vlastnické právo od dosavadního vlastníka (vyrobení věci) nebo vlastnické právo sice u jiného subjektu existovalo, ale k jeho změně dochází bez souhlasu dosavadního vlastníka (např. vyvlastnění). U derivativního nabytí vlastnického práva nový vlastník odvozuje svoje vlastnické právo od právního předchůdce, vstupuje do jeho právního postavení (např. na základě smlouvy).

Mezi originární způsoby nabytí vlastnického práva patří:

- a) vyrobení věci
- b) přivlastnění
- c) nález (má se ale za to, že si každý chce zásadně podržet své vlastnictví a že nalezená věc není opuštěná)
- d) přirozený přírůstek (např. naplavenina)

- e) umělý přírůstek (např. přestávek)
- f) smíšený přírůstek
- g) vydržení vlastnického práva.

Vlastnické právo k věci určené jednotlivě se převádí už samotnou smlouvou k okamžiku její účinnosti, ledaže je jinak ujednáno nebo stanoveno zákonem, u nemovité věci zapsané ve veřejném seznamu se nabývá vlastnické právo zápisem do takového seznamu (zejména do katastru nemovitostí).

4.4 Sousedská práva

Vlastník se musí zdržet (nedělat) všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (tzv. imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku, a to včetně vnikání zvířat. Zakazuje se přímo přivádět imise na pozemek jiného vlastníka bez ohledu na míru takových vlivů a na stupeň obtěžování souseda, ledaže se to opírá o zvláštní právní důvod.

Rozlišujeme tedy mezi přímými a nepřímými imisemi.

Přímé imise

- jde o přímé pokračování vlastníkoví činnosti (např. záměrný odvod vody ze střechy na sousední pozemek)
- zakázány vždy bez dalšího

Nepřímé imise

- nejsou přímo vyvolány primární činností vlastníka, jsou pouze doprovodným následkem (např. obtěžování způsobené chovem zvířat, zalitávání hmyzu, vnikání myší, spad popílku, šíření hluku, dýmu)
- zakázány tehdy, pokud jsou:
 - a) nepřiměřené místním poměrům a
 - b) podstatně omezují užívání pozemku v daném místě

Jsou-li imise důsledkem provozu závodu nebo podobného zařízení, který byl úředně schválen, má soused právo jen na náhradu újmy v penězích, i když byla újma způsobena okolnostmi, k nimž se při úředním projednávání nepřihlédlo.

Plody spadlé ze stromů a keřů (jablka) na sousední pozemek náleží vlastníkovi sousedního pozemku. Soused se může bránit rovněž prorůstání větví a kořenů ze sousedícího pozemku poté, co požádal vlastníka stromu, aby sám kořeny nebo větve odstranil. Smí tak učinit ale jen šetrným způsobem a ve vhodné roční době.

4.5 Spoluvlastnictví

Věc může být ve vlastnictví jedné nebo několika osob, takže osoby, jimž náleží vlastnické právo k věci společně, jsou spoluvlastníky. Spoluvlastníci považují za jedinou osobu a nakládají s věcí jako jediná osoba, přičemž každý spoluvlastník má právo k celé věci a toto právo je omezeno stejným právem každého dalšího spoluvlastníka.

Každý spoluvlastník má právo požadovat bez ohledu na výši jeho podílu vyúčtování, ze kterého je patrné, jak bylo se společnou věcí nakládáno, a dále na podíl z plodů a užitků ze společné věci (plody a užitky ze společné věci se dělí podle poměru podílů dle dohody spoluvlastníků).

Každý ze spoluvlastníků je úplným vlastníkem svého (spoluvlastnického) podílu, který vyjadřuje míru účasti každého spoluvlastníka na vytváření společné vůle (rozhodování) a na právech a povinnostech vyplývajících ze spoluvlastnictví věci. Má se za to, že podíly jsou stejné, ale spoluvlastníci si mohou jejich velikost určit i jinak (většinou je odvislá od výše vkladu spoluvlastníka do společné věci).

Spoluvlastník může se svým podílem nakládat podle své vůle, nesmí to však způsobovat újmu právům ostatních spoluvlastníků. Převádí-li se spoluvlastnický podíl na nemovité věci na třetí osobu, mají ostatní spoluvlastníci předkupní právo, ledaže jde o převod osobě blízké. Nedohodnou-li se spoluvlastníci o výkonu předkupního práva, mají právo vykoupit podíl poměrně podle velikosti podílů.

Každý ze spoluvlastníků je oprávněn k účasti na správě společné věci, přičemž při rozhodování o společné věci se hlasy spoluvlastníků počítají podle velikosti jejich podílů. O běžné správě společné věci rozhodují spoluvlastníci většinou hlasů, k rozhodnutí o významné záležitosti týkající se společné věci, zejména o jejím podstatném zlepšení nebo zhoršení, změně jejího účelu či o jejím zpracování, je třeba alespoň dvoutřetinové většiny hlasů spoluvlastníků. Nedosáhne-li se této většiny, rozhodne pak na návrh spoluvlastníka soud. Naopak k rozhodnutí, na jehož základě má být společná věc zatížena nebo její zatížení zrušeno, a k rozhodnutí, na jehož základě mají být práva spoluvlastníků omezena na dobu delší než deset let, musí vyslovit souhlas všichni spoluvlastníci bez ohledu na velikost jejich podílů.

Z právního jednání týkajícího se společné věci vůči třetím osobám jsou všichni spoluvlastníci oprávněni a povinni společně a nerozdílně.

Nikdo nemůže být nucen ve spoluvlastnictví setrvat, proto může každý ze spoluvlastníků kdykoli žádat o své oddělení ze spoluvlastnictví, lze-li předmět spoluvlastnictví rozdělit, nebo o zrušení spoluvlastnictví (nesmí ale žádat v nevhodnou dobu nebo jen k újmě některého ze spoluvlastníků).

Spoluvlastnictví je možné zrušit společnou dohodou všech spoluvlastníků, nedohodnou-li se spoluvlastníci o zrušení spoluvlastnictví, rozhodne o něm na návrh některého ze spoluvlastníků soud. Rozhodne-li soud o zrušení spoluvlastnictví, rozhodne zároveň o způsobu vypořádání spoluvlastníků.

Spoluvlastníci se vypořádají rozdělením společné věci, jejím prodejem z volné ruky nebo ve veřejné dražbě s rozdělením výtěžku, anebo převedením vlastnického práva jednomu nebo více spoluvlastníkům s vyplacením ostatních. Při zrušení spoluvlastnictví si spoluvlastníci vypořádají vzájemné pohledávky a dluhy, které souvisejí se spoluvlastnictvím nebo se společnou věcí.

4.6 Věcná práva k věcem cizím

4.6.1 Právo stavby

Právo stavby spočívá v tom, že jako věcné právo s povahou nemovité věci zatěžuje cizí pozemek tak, že osoba, jíž toto právo patří, je oprávněna mít na tomto pozemku stavbu (pozemek tedy může být zatížen věcným právem jiné osoby – stavebníka – mít na povrchu nebo pod povrchem pozemku jiné osoby nějakou stavbu). Právo stavby se nabývá smlouvou, vydržením, anebo rozhodnutím orgánu veřejné moci. Právo stavby se zřizuje pouze jako dočasné (maximálně na dobu 99 let) a může být zřízeno bezúplatně nebo za úplatu (jednorázovou nebo opakující se).

4.6.2 Věcná břemena

Mezi věcná práva k věci cizí dále patří věcná břemena. Ta se dělí na služebnosti a reálná břemena.

Služebnosti se dělí na pozemkové a osobní a jejich podstata spočívá v tom, že vlastník určité věci má povinnost ve prospěch jiného něco trpět nebo se něčeho zdržet. Občanský zákoník upravuje širokou škálu služebností, např. služebnost inženýrské sítě, opora cizí stavby, služebnost okapu, právo na svod dešťové vody, služebnost stezky, průhonu a cesty, právo pastvy, služebnost bytu, ad.

Zatímco u služebnosti je typické, že vlastník služebné věci zůstává pasivní (trpí výkon práva jinou osobou nebo opomíjí výkon práva vlastního), u reálného břemene je vlastník věci jako dlužník zavázán vůči oprávněné osobě něco jí dávat nebo něco konat (např. udržovat studnu pro jiného). Zřizují-li se reálné břemeno právním jednáním, vzniká až zápisem do veřejného seznamu.

4.6.3 Zástavní právo

Zástavní právo patří mezi nejpoužívanější institut tzv. věcných práv k věci cizí. Při zajištění dluhu zástavním právem vznikne věřiteli oprávnění, nesplní-li dlužník dluh řádně a včas, uspokojit se z výtežku zpeněžení zástavy do ujednané výše, a není-li tato ujednána, do výše pohledávky s příslušenstvím ke dni zpeněžení zástavy.

Zástavou může být každá věc, s níž lze obchodovat. Zástavní právo lze zřídit i k věci, k níž zástavnímu dlužníku vznikne vlastnické právo teprve v budoucnu. Je-li věc zapsána ve veřejném seznamu nebo v rejstříku zástav, zapisuje se k ní zástavní právo, pokud s tím vlastník věci souhlasí.

Zástavním právem lze zajistit dluh o určité výši nebo dluh, jehož výši lze určit kdykoli v době trvání zástavního práva. Zástavním právem lze zajistit široká škála dluhů: dluh peněžitý i nepeněžitý, podmíněný nebo takový, který má vzniknout teprve v budoucnu.

Zástavní právo se zřizuje zástavní smlouvou, v níž si strany ujednají, co je zástavou a pro jaký dluh je zástavní právo zřízeno. Není-li movitá věc jako zástava odevzdána zástavnímu věřiteli, nebo osobě třetí, aby ji pro zástavního věřitele opatrovala, vyžaduje se pro zástavní smlouvu písemná forma.

Zákon výslovně zakazuje ujednání, podle kterých dlužník nebo zástavce nesmí zástavu vyplatit. Dokud zajištěný dluh nedospěje, zakazuje zákon ujednat, že:

- zástavní věřitel se nebude domáhat uspokojení ze zástavy,
- věřitel může zástavu zpeněžit libovolným způsobem nebo si ji za libovolnou, anebo předem určenou cenu může ponechat nebo
- věřitel může brát ze zástavy plody nebo užitky.

Zástavní právo k věci zapsané ve veřejném seznamu (např. rodinný dům) vzniká zásadně zápisem v tomto seznamu (katastr nemovitostí).

Zástavní právo k movité věci vznikne odevzdáním zástavnímu věřiteli nebo třetí osobě, aby ji opatrovala pro zástavního věřitele a zástavního dlužníka. Zástavní právo k movité věci vznikne i zápisem do rejstříku zástav.

Zástavní dlužník se musí zdržet všeho, čím by se zástava zhoršila na úkor zástavního věřitele, stane-li se činem zástavního dlužníka dostatečná jistota zástavního věřitele nedostatečnou nebo snížil-li se nedostatečná jistota, zástavní dlužník ji musí přiměřeně doplnit.

Zanikne-li zajištěný dluh, zanikne i zástavní právo. Nicméně jakmile je zajištěný dluh splatný, může se zástavní věřitel uspokojit způsobem, o němž se dohodl se zástavcem, popřípadě zástavním dlužníkem, zejména z výtěžku zpeněžení zástavy ve veřejné dražbě nebo z prodeje zástavy.

4.6.4 Zadržovací právo

Zadržovací právo vznikne osobě, která má sice povinnost vydat určitou cizí movitou věc – může ji ze své vůle zdržet k zajištění splatného dluhu osoby, které by jinak měla věc vydat (např. autoservis může zdržet auto osoby, která dluží za opravu auta do doby, než dluh splatí). Ten, kdo cizí věc z výše uvedených důvodů zdrží, musí o tom dlužníka patřičně vyrozumět.

Zajistit zadržovacím právem lze splatný i nesplatný dluh, nicméně zdržet cizí věc nesmí osoba, která ji má u sebe neprávem, zejména zmocnila-li se jí násilně (věc schválně ukradla) nebo lstí.

4.7 Manželské majetkové právo

Manželství je trvalý svazek muže a ženy a každý z manželů má povinnost přispívat na potřeby života rodiny a potřeby rodinné domácnosti podle svých osobních a majetkových poměrů, schopností a možností. Manželské majetkové právo je upraveno souborem ustanovení týkajících se společného jmění manželů a bydlení manželů.

Vše, co manželům náleží, má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů, je součástí společného jmění manželů. Společné jmění může existovat buď na základě zákonného režimu, smlouveného režimu nebo režimu založeného rozhodnutím soudu.

4.7.1 Zákonný režim společného jmění manželů

Nejtypičtější je režim společného jmění manželů, který vznikne ze zákona při vzniku manželství. Součástí společného jmění je v tomto případě vše, čeho nabyl jeden nebo oba z manželů společně za trvání manželství. Nepatří sem ale to, co:

- a) slouží osobní potřebě jednoho z manželů,

- b) nabyl darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů (dárce ale při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti může projevit svoji vůli, aby věc nabyli oba manželé do společného jmění manželů),
- c) nabyl jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech,
- d) nabyl jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví (součástí společného jmění je ale zisk z toho, co náleží výhradně jednomu z manželů)
- e) nabyl jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku.

Součástí společného jmění je dále podíl manžela v obchodní společnosti nebo družstvu, pokud se stal jeden z manželů v době trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva (to však samo o sobě nezakládá účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev).

Součástí společného jmění jsou rovněž dluhy (pasiva) převzaté za trvání manželství, kromě dluhů:

- a) týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z manželů, a to v rozsahu, který přesahuje zisk z tohoto majetku, nebo
- b) dluhů, které převzal jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, aniž se přitom jednalo o obstarávání každodenních nebo běžných potřeb rodiny.

Částky výdělku (platu, mzdy, zisku a jiných hodnot z pracovní a jiné výdělečné činnosti) se stanou součástí společného jmění v okamžiku, kdy manžel, který se o jejich získání přičinil, nabyde možnosti s nimi nakládat.

Společné jmění manželů a jeho součásti užívají, berou z nich plody a užitky, udržují je, nakládají s nimi, hospodaří s nimi a spravují je oba manželé (nebo jeden z nich podle dohody). Práva a povinnosti spojená se společným jměním manželů náleží oběma manželům společně a nerozdílně a stejně tak jsou z nich oba manželé zavázáni.

V běžných záležitostech může jednat každý z manželů samostatně, v záležitostech, které však nelze považovat za běžné, musí jednat manželé společně nebo se souhlasem druhého manžela (v určitých případech, kdy jeden z manželů odmítá dát souhlas bez vážného důvodu, může souhlas manžela nahradit soud). Jedná-li právně manžel bez souhlasu druhého manžela v případě, kdy souhlasu bylo zapotřebí, může se druhý manžel dovolat (relativní) neplatnosti takového jednání.

I v některých dalších výslovných případech se rovněž vyžaduje souhlas druhého manžela (např. má-li být součástí společného jmění použita k podnikání jednoho z manželů nebo má-li být součástí společného jmění použita k nabytí podílu v obchodní společnosti nebo družstvu).

4.7.2 Smluvený režim společného jmění manželů

Smluvený režim společného jmění manželů je možné založit dohodou již v době před uzavřením manželství nebo v jeho průběhu. V této dohodě upraví snoubenci manželé své povinnosti a práva týkající se již existujícího nebo i budoucího společného jmění, může se týkat zejména rozsahu, obsahu, doby vzniku zákonného nebo jiného režimu společného jmění, jednotlivých věcí i jejich souborů. Smlouva o manželském majetkovém režimu vyžaduje ke své platnosti formu veřejné listiny.

Smluvený režim může spočívat v režimu:

- a) režimu oddělených jmění,
- b) režimu vyhrazujícímu vznik společného jmění ke dni zániku manželství,
- c) režimu rozšíření nebo zúžení rozsahu společného jmění v zákonném režimu.

4.7.3 Režim společného jmění manželů založený rozhodnutím soudu

Je-li pro to závažný důvod, může soud na návrh manžela společné jmění zrušit nebo zúžit jeho stávající rozsah. Za závažný důvod je považována skutečnost, že:

- a) manželův věřitel požaduje zajištění své pohledávky v rozsahu přesahujícím hodnotu toho, co náleží výhradně tomuto manželu,
- b) manžela lze považovat za marnotratného,
- c) manžel soustavně nebo opakovaně podstupuje nepřiměřená rizika.
- d) manžel začal podnikat nebo že se stal neomezeně ručícím společníkem právnické osoby.

Režim založený rozhodnutím soudu lze následně změnit smlouvou manželů nebo rozhodnutím soudu.

4.7.4 Režim oddělených jmění

V režimu oddělených jmění jde de facto o dvě samostatná jmění, pokud manželé něco nabývají společně, pak je to d spoluvlastnictví. Každý z manželů tedy v tomto případě smí nakládat se svým majetkem jakkoli bez souhlasu druhého manžela.

4.7.5 Vypořádání společného jmění manželů

Při zrušení společného jmění manželů, jeho zániku nebo zúžení se provede likvidace a vypořádání práv a povinností manželů. Vypořádáním jmění nesmí být dotčeno právo třetí osoby, jinak se může třetí osoba domáhat, aby soud určil, že je vypořádání vůči ní neúčinné.

Manželé se mohou buď výslovně dohodnout na vypořádání, nebo požádat, aby jejich společné jmění manželů vypořádal soud, nebo po uplynutí tří let platí, že se manželé vypořádali (viz dále).

Dohoda o vypořádání společného jmění manželů nebo jeho částí má účinky ke dni, kdy společné jmění bylo zúženo, zrušeno nebo zaniklo, pokud je předmětem vypořádání věc, která se zapisuje do veřejného seznamu, nabývá dohoda právních účinků ohledně této věci zápisem do veřejného seznamu.

Nedohodnou-li se manželé o vypořádání, může kterýkoli z nich navrhnout, aby o vypořádání rozhodnul soud.

Pokud nedojde do tří let od zúžení, zrušení nebo zániku společného jmění k vypořádání společného jmění manželů (tzn. nedojde k dohodě ani není podán návrh soudu na vypořádání), platí, že se manželé nebo bývalí manželé vypořádali následovně:

- a) hmotné věci movité jsou ve vlastnictví toho z nich, který je pro potřebu svou, své rodiny nebo rodinné domácnosti výlučně jako vlastník v daném okamžiku užívá,
- b) ostatní hmotné věci movité a věci nemovité jsou v podílovém spoluvlastnictví obou (a podíly obou manželů jsou stejné),
- c) ostatní majetková práva, pohledávky a dluhy náleží společně oběma manželům a jejich podíly jsou stejné.

Při vypořádání se vychází z těchto základních premis:

- podíly obou manželů na vypořádávaném jmění jsou zásadně stejné,
- každý z manželů musí nahradit to, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho výhradní majetek, a naopak má právo žádat, aby mu bylo nahrazeno, co ze svého výhradního majetku vynaložil na společný majetek,
- přihlédne se k potřebám nezaopatřených dětí,
- přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu (jak pečoval o děti a o rodinnou domácnost),
- přihlédne se k tomu, jak se každý z manželů zasloužil o nabytí a udržení majetkových hodnot ve společném jmění manželů.

4.7.6 Bydlení manželů

Manželé mají obydlí tam, kde mají rodinnou domácnost, nicméně mohou se samozřejmě i dohodnout, že budou bydlet trvale odděleně (přesto bude manželství trvat, i když má dohoda manželů o odděleném bydlení stejné právní účinky jako opuštění rodinné domácnosti s úmyslem žít trvale jinde).

Je-li obydlím manželů dům nebo byt, k němuž má jeden z manželů výhradní právo umožňující v domě nebo bytě bydlet, vznikne uzavřením manželství druhému manželu právo bydlení. Pokud má jeden z manželů ke dni uzavření manželství k bytu nebo domu nájemní právo, vzniká uzavřením manželství k tomuto domu nebo bytu oběma manželům společné nájemní právo. To neplatí, ujednají-li si manželé něco jiného.

Věcná práva (kam spadá vlastnictví, spoluvlastnictví, věcná práva k věcem cizím) patří společně s dědickým právem mezi tzv. absolutní majetková práva. Držba je právní institut spojený s faktickým ovládnutím předmětu a s vlastnickou vůlí držitele. Platná úprava rozlišuje držbu řádnou, poctivou a pravou. Věcí v právním smyslu je vše, co je rozdílné od osoby a slouží potřebě lidí. Každý má právo vlastnit majetek, ale vlastník se musí zdržet (nedělat) všeho, co působí, že odpad, voda, kouř, prach, plyn, pach, světlo, stín, hluk, otřesy a jiné podobné účinky (tzv. imise) vnikají na pozemek jiného vlastníka (souseda) v míře nepřiměřené místním poměrům a podstatně omezují obvyklé užívání pozemku, a to včetně vnikání zvířat. Věc může být ve vlastnictví jedné nebo několika osob, takže osoby, jimž náleží vlastnické právo k věci společně, jsou spoluvlastníky. Spoluvlastníci považují za jedinou osobu a nakládají s věcí jako jediná osoba, přičemž každý spoluvlastník má právo k celé věci a toto právo je omezeno stejným právem každého dalšího spoluvlastníka. Věcná práva k věcem cizím zahrnují právo stavby, věcná břemena, zástavní a zadržovací právo. Manželské majetkové právo je upraveno souborem ustanovení týkajících se společného jmění manželů a bydlení manželů.

1. Definujte věcná práva.
2. Co to je držba?
3. Co může a nemůže být věcí v právním smyslu?
4. Jaký je rozdíl mezi součástí a příslušenstvím věci?
5. Jaké zásady se vztahují k vlastnictví?
6. Kdo může být subjektem vlastnického práva?
7. Co je obsahem vlastnického práva? Vysvětlete.

8. Jaký je rozdíl mezi přímými a nepřímými imisemi?
9. Co je originární a derivativní nabývání vlastnického práva? Uvedte příklady.
10. Jaká jsou práva a povinnosti spoluvlastníků?
11. Co znamená právo stavby?
12. Jak dělíme věcná břemena? Vysvětlete.
13. Jaká ujednání jsou zakázána v zástavní smlouvě?
14. Co zahrnuje manželské majetkové právo?
15. Co spadá a nespadá do společného jmění manželů?
16. Jaké režimy společného jmění manželů rozlišujeme a čím se liší?

Literatura k tématu:

- [1] ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
- [2] JANKŮ, M. a kol. *Základy práva pro posluchače právnických fakult*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 542 s. ISBN 978-80-7400-611-1.
- [3] SPIRIT, M. *Základy práva pro neprávnický po rekonstrukci soukromého práva*. 4. vyd. Praha: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-551-7.
- [5] BEZOUŠKA, Petr a PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s. ISBN 978-80-7263-819-2.

Kapitola 5

Dědické právo

Po prostudování kapitoly budete umět:

- co je obsahem dědického práva;
- jaké jsou předpoklady dědění;
- charakterizovat závěť a další pořízení pro případ smrti;
- jaké jsou dědické skupiny;
- kdo je nezpůsobilý a nepominutelný dědic.

Klíčová slova:

Dědické právo, dědic, dědická smlouva, závěť, odkaz, dovětek, nezpůsobilý dědic, zákonná posloupnost, nepominutelný dědic, dluhy zůstavitele.

5.1 Obecně

Dědické právo v širším smyslu upravuje přechod majetkových poměrů zemřelého člověka na jiné osoby. V užším smyslu pak znamená právo dědice na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní. Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele (tzn. že kdo zemře před zůstavitelem, nebo současně s ním, nedědí).

Pozůstalost tvoří celé jmění zůstavitele, kromě práv a povinností vázaných výlučně na jeho osobu, ledaže byly jako dluh uznány nebo uplatněny u orgánu veřejné moci.

Dědické tituly určují, na jakém základě se bude dědit: na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona (posloupnost je volena podle jejich právní síly, přičemž tyto důvody mohou působit i vedle sebe, takže dědic může dědit např. částečně ze závěti a ze zákona).

Zákon rozlišuje ještě dva další instituty, dovětek a odkaz. Závěť, dědická smlouva a dovětek se označují jako pořízení pro případ smrti. Dovětek je chápán jako doplnění, dodatek k závěti (třebaže může existovat i sám o sobě), tedy ve své podstatě jako její součást, nikoli jako zvláštní samostatný titul dědický. Dovětkem může zůstavitel nařídit odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz.

Odkazem se odkazovníku zřizuje pohledávka na vydání určité věci, popřípadě jedné či několika věcí určitého druhu (např. prsten, určitou částku peněz apod.), nebo na zřízení určitého práva, ale odkazovník není dědicem. Občanský zákoník tedy rozlišuje mezi dědicem a odkazovníkem, přičemž dědicem je osoba, které náleží dědictví, tj. buď celá pozůstalost nebo podíl na ní; naproti tomu odkazovníkem je ten, komu zůstavitel zůstavil jen jednotlivou věc, případně několik věcí určitého druhu. Druhý zásadní rozdíl mezi dědictvím a odkazem je v tom, že nabytí dědictví potvrzuje dědici soud, zatímco právo odkaz uplatňuje odkazovník vůči dědici bez soudní ingerence přímo. Instituce odkazu je neobyčejně významná právě proto, že odkazovníka zásadně nezatěžuje povinnost přispět na úhradu zůstavitelových dluhů, proto je často využíván k dobročinným a všeobecně prospěšným účelům jako jsou charitativní plnění nadacím. Odkazy připadají k tíži všem dědicům podle poměru jejich podílů.

K tomu, aby mohlo dojít k dědění, je zapotřebí následujících předpokladů:

1. smrt zůstavitele
2. existence pozůstalosti
3. způsobilý dědic
4. dědický titul (dědická smlouva, závěť, zákon)
5. projev vůle dědice (přijetí, zřeknutí se, odmítnutí, vzdání se ve prospěch druhého dědice)

5.2 Dědická nezpůsobilost (nehodnost)

Dědická nezpůsobilost vylučuje z dědického práva osobu (potenciálního dědice), která se dopustila činu, v jehož důsledku není hodna, aby dědictví nabyla – její podílení se na dědictví po zůstaviteli by odporovalo zásadám spravedlnosti a obecné morálce.

Z dědického práva je proto vyloučen, kdo se dopustil činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu [např. 12 letý syn zabije svého otce – kvůli věku pachatele sice nejde o trestný čin z pohledu trestního zákoníku, přesto ale tento syn není hoden, aby po svém otci dědil].

Z dědického práva je také vyloučen ten, kdo se dopustil zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli (např. zůstavitele k projevu poslední vůle donutil nebo lstivě svedl, projev poslední vůle zůstaviteli překazil nebo jeho poslední pořízení zatajil, zfalšoval, podvrhl nebo úmyslně zničil)

Výše uvedené osoby však mohou dědit v případech, kdy jim zůstavitel tento čin promine, musí se tak však stát výslovným právním jednáním (nikoli např. faktickým akceptováním návštěv pachatele u zůstavitele doma apod.).

Probíhá-li v den zůstavitelovy smrti řízení o rozvod manželství zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí, je zůstavitelův manžel rovněž osobou, která je vyloučena z dědického práva jako zákonný dědic.

Podobně byl-li rodič zbaven rodičovské odpovědnosti proto, že ji či její výkon zneužíval nebo že výkon rodičovské odpovědnosti z vlastní viny závažným způsobem zanedbával, je vyloučen z dědického práva po dítěti podle zákonné dědické posloupnosti a nemůže po něm dědit.

5.3 Závěť

Závěť je odvolatelný jednostranný projev vůle (právní jednání), kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám (dědicům) alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.

Pro závěť jako právní jednání platí obecné požadavky vznášené na právní jednání v části první (viz předchozí kapitoly). Musí tu být tedy pravá a vážná vůle prostá omylu, projevená určitě a srozumitelně. Podmínkou platnosti závěti je, že musí být zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořízena (nemusí to být však v závěti stanoveno výslovně, postačí např. prohlášení zůstavitele „Dnes v den mých padesátých narozenin projevuji tuto vůli....“).

Na výklad závěti jako specifického právního jednání jsou rovněž kladeny odlišné požadavky. Závěť je třeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele (např. v případech, kdy se zůstavitel zřejmě přepočtl, se provede dělení tak, aby byla jeho vůle naplněna co nejlépe, nebo když označí své dědice jen označením „syn“, „dcera“, aniž by uvedl jejich jména apod.).

Náhradnictví

Zůstavitel může pro případ, že dědictví nenabude osoba, kterou povolal za dědice, povolat této osobě náhradníka; také náhradníkům může povolat postupně další náhradníky. Tak se vyhne tomu, že dědictví bude rozděleno podle zákonné posloupnosti v případě, že nebude dědit dědic určený v závěti na prvním místě.

Svěřenské nástupnictví

Nový občanský zákoník zná rovněž institut tzv. svěřenského nástupnictví, kdy zůstavitel může nařídit, že dědictví má přejít po smrti jím určeného dědice nebo v určitých jiných případech na svěřenského nástupce jako následného dědice.

Tento institut se využije, např. když zůstavitel chce, aby pozůstalost zdědilo jeho malé dítě, ale až nabyde 18 let. Do té doby bude dědicem jiná osoba a až dosáhne malé dítě 18 let, stane se nástupcem původního dědice. Praktické rovněž např. v případě mentálně postiženého dědice, který sice pozůstalost zdědit může, ale dále již nemůže pro svoji nesvéprávnost o této pozůstalosti pořídit svoji vlastní závěť a dědictví by tudíž muselo připadnout státu. Místo toho již původní zůstavitel určí, že dědicem se stane mentálně postižený dědic a po smrti tohoto mentálně postiženého vše zdědí svěřenský nástupce (např. vzdálený příbuzný).

Zůstavitel může při nařízení svěřenského nástupnictví zřídit dědici buď právo s dědictvím volně nakládat, anebo je vlastnické právo dědice k tomu, co nabyl děděním, omezeno na práva a povinnosti poživatele.

5.3.1 Forma závěti

Závěť vyžaduje písemnou formu, ledaže byla pořízena s úlevami (viz kapitola 5.3.2).

Rozlišujeme mezi holografickou a alografickou závětí.

Holografická závěť (vlastnoruční) je taková, kterou musí zůstavitel celou napsat vlastní rukou (včetně samotného textu) a vlastní rukou ji podepsat. Alografická závěť je taková, kterou zůstavitel nenapsal vlastní rukou (může ji napsat např. na počítači nebo ji někomu nadiktovat), musí ji ale vlastní rukou podepsat a před dvěma svědky současně přítomnými výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli (svědci ale nemusí znát obsah závěti, postačí, když ví, že je to výslovný projev vůle zůstavitele, kterým pořizuje pro případ smrti).

Nevidomý nebo osoba se smyslovým postižením a nemůže-li číst nebo psát musí projevit poslední vůli před třemi současně přítomnými svědky.

Jednou z možností je rovněž závěť pořízená veřejnou listinou (závěť sepsaná „u notáře“), přičemž ten, kdo sepisuje veřejnou listinu o závěti (notář), se musí přesvědčit, zda zůstavitel projevuje svoji poslední vůli skutečně s rozvahou, vážně a bez donucení.

5.3.2 Úlevy při pořizování závěti

V životě člověka mohou nastat situace, kdy není schopen rychle pořídit svou poslední vůli. Zákon proto počítá s těmito situacemi a umožňuje pořídit tzv. závěť s úlevami. Může ji pořídit osoba, která se ocitne při nenadálé události v patrném a bezprostředním ohrožení života (člověka srazí auto a umírá na silnici). Tuto závěť může pořídit ústně, před třemi současně přítomnými svědky. Totéž právo má i ten, kdo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události (povodeň, epidemie, válka) a nelze-li po něm rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě.

Rovněž je-li důvodná obava, že by zůstavitel zemřel dříve, než by mohl pořídit závěť ve formě veřejné listiny, může zaznamenat jeho poslední vůli starosta obce, na jejímž území se zůstavitel nalézá, za přítomnosti dvou svědků (tato závěť se často označuje jako „vesnický testament“).

Rovněž má-li pro to zůstavitel vážný důvod (infarkt v průběhu letu), může na palubě českého námořního plavidla nebo českého letadla zaznamenat zůstavitelovu poslední vůli za přítomnosti dvou svědků velitel námořního plavidla nebo letadla (pokud mu v tom samozřejmě nebrání péče o bezpečnost plavby nebo letu).

Při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích může zaznamenat poslední vůli vojáka velitel vojenské jednotky ČR, nebo jiný voják v hodnosti důstojníka nebo vyšší, za přítomnosti dvou svědků.

Ve všech výše uvedených případech platí, že přežije-li zůstavitel tuto situaci, pozbývá po určité (zákonem stanovené době) takto pořízená závěť platnosti.

5.3.3 Vedlejší doložky v závěti

Zůstavitel může uvést v závěti podmínku, příkaz nebo doložení času. K některým podmínkám v závěti se však nepřihlíží, jde např. o doložky, které vedou jen ke zřejmému obtěžování dědice nebo odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole (např. aby se dědic stal členem některé politické strany, k podmínce, že povolánému dědici připadne dědictví, jen opustí-li své dosavadní zaměstnání nebo

ukončí-li okamžitě své studium, nebo k doložení času, podle něhož má dědictví dědici připadnout bez rozumného důvodu jen na nepřiměřeně krátkou dobu apod.). Nepřihlíží se ani k vedlejší doložce, která zjevně odporuje veřejnému pořádku (zabít prezidenta) nebo je nesrozumitelná, tzn. nelze ji vyložit ani za pomoci výkladových metod. Nepřihlíží se k vedlejší doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici nebo odkazovníku, aby uzavřel či neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, anebo aby manželství zrušil. Naopak zůstavitel může zřídit někomu právo k dědictví jen po dobu, než uzavře manželství.

5.3.4 **Vykonavatel a správce závěti**

Zůstavitel může závětí povolat vykonavatele závěti nebo správce závěti (případně oba). Výhodou vykonavatele závěti je to, že zůstavitel sám určí osobu, které např. důvěřuje, aby jako vykonavatel závěti dohlédla na náležité splnění závěti po smrti zůstavitele. Vykonavatel závěti musí dbát o řádné splnění poslední vůle zůstavitele s péčí řádného hospodáře, má všechna práva potřebná k splnění zůstavitelových pokynů, včetně např. práva před soudem hájit platnost závěti, namítat nezpůsobilost dědice nebo odkazovníka.

Zůstavitel může povolat správce pozůstalosti nebo některé její části a případně určit, jaké má povinnosti a zda i jak bude odměňován. Výhodou tohoto institutu je, že správce pozůstalosti se správy ujme ihned, jakmile se dozví o zůstavitelově smrti (což může být výhoda např. při smrti podnikatele obchodní společnosti, která musí prlběžně plnit své závazky vůči zákazníkům, dodavatelům, zaměstnancům apod.). Byl-li zůstavitelem povolán i vykonavatel závěti i správce, řídí se správce pozůstalosti pokyny vykonavatele. Naopak nepovolal-li zůstavitel správce pozůstalosti, náleží vykonavateli závěti také správa pozůstalosti.

5.4 **Dědická smlouva**

Dědická smlouva je dvoustranný právní vztah: dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá. Dědická smlouva vyžaduje formu veřejné listiny.

Dědická smlouva je podobná běžným smlouvám, existuje zde tedy vztah věřitele a dlužníka, nicméně dědickou smlouvou nelze pořídit o celé pozůstalosti: $\frac{1}{4}$ pozůstalosti musí zůstat volná, aby o ní zůstavitel mohl pořídit podle své zvlášť projevené vůle. Chce-li ale zůstavitel zanechat smluvnímu dědici i tuto čtvrtinu, může tak učinit např. závětí.

Navíc osoby omezené ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčeké vášni (gambler) představující závažnou duševní poruchu, mohou pořídit dědickou smlouvou jen o majetku, o němž jsou způsobilé rozhodovat v mezích svého omezení svéprávnosti.

Dědická smlouva zůstaviteli nebrání, aby se svým majetkem nakládal za svého života podle libosti, jsou zde ale určitá omezení: pro případ dalšího pořízení pro případ smrti (např. další závěť) nebo darovací smlouvy (někomu jinému než smluvnímu dědici).

5.5 Zákonná posloupnost

Pokud nedojde k dědění podle dědické smlouvy nebo podle závěti, nastane zákonná dědická posloupnost. Není-li zákonný dědic, nebo nenabude-li dědictví, stávají se dědici odkazovníci podle poměru hodnoty svých odkazů. Nedědí-li ani žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, připadá dědictví v konečném důsledku státu a na stát se hledí, jako by byl zákonný dědic (tzv. odúmrtí).

Nový občanský zákoník upravuje šest dědických skupin (tříd).

První třída dědiců

V první dědické třídě dědí zůstavitelovy děti a jeho manžel (manžel v 1. třídě nemůže dědit sám), každý z nich stejným dílem.

Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti (tzn. zůstavitelovi vnuci); totéž platí o vzdálenějších potomcích téhož předka (pravnucci) – jde o tzv. právo reprezentace.

Druhá třída dědiců

Nedědí-li zůstavitelovi potomci (např. proto, že zemřeli před zůstavitelem), dědí ve druhé třídě manžel (který nemůže dědit v první dědické skupině sám), zůstavitelovi rodiče a dále ti, kteří žili se zůstavitelem nejméně po dobu 1 roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele (tzv. spolužijící osoba). Tyto „spolužijící osoby“ zase nemohou v této skupině dědit samy, proto neexistuje-li žádný jiný dědic, přesunují se „spolužijící osoby“ do třetí dědické skupiny.

Dědici druhé třídy dědí stejným dílem, manžel však vždy nejméně polovinu pozůstalosti.

Třetí třída dědiců

Ve třetí dědické třídě dědí stejným dílem zůstavitelovi **sourozenci** a ti, **kterí žili se zůstavitelem** nejméně po dobu 1 roku před jeho smrtí ve společné domácnosti a kteří z tohoto důvodu pečovali o společnou domácnost nebo byli odkázáni výživou na zůstavitele.

Nedědí-li některý ze sourozenců zůstavitele, nabývají jeho dědický podíl stejným dílem jeho děti (neteře a synovci zůstavitele) – tzv. právo reprezentace.

Čtvrtá třída dědiců

Nedědí-li žádný dědic ve třetí třídě, dědí ve čtvrté třídě stejným dílem prarodiče zůstavitele.

Pátá třída dědiců

Nedědí-li žádný z dědiců čtvrté třídy, dědí v páté třídě jen prarodiče rodičů zůstavitele (zůstavitelovi prapradědové a praprabáby). Prarodičům zůstavitelova otce připadá polovina dědictví, prarodičům zůstavitelovy matky druhá polovina. Obě dvojice prarodičů se dělí rovným dílem o polovinu, která na ně připadá. Nedědí-li jednotlivý člen dvojice, připadne uvolněná osmina druhému členu. Nedědí-li dvojice, připadne tato čtvrtina druhé dvojici téže strany. Nedědí-li ani jedna dvojice téže strany, připadá dědictví dvojicím druhé strany ve stejném poměru, v jakém se dělí o polovinu dědictví, která jim připadá přímo.

Šestá třída dědiců

V poslední dědické třídě dědí děti dětí sourozenců zůstavitele (dětí synovců a neteří zůstavitele) a děti prarodičů zůstavitele (strýc a teta zůstavitele), každý stejným dílem. Nedědí-li některé z dětí prarodičů zůstavitele, dědí jeho děti (sestřenice a bratranec zůstavitele).

5.6 Nepominutelný dědic

Jedná se o dědice, kterému náleží z pozůstalosti určitý povinný díl, tzn. že jej nelze vyloučit z dědění (ledaže by byl vyděděn, zřekl se svého podílu apod.). Nepominutelnými dědici jsou děti (nikoli všichni potomci) zůstavitele a nedědí-li oni, pak jsou to jejich potomci.

Je-li nepominutelný dědic nezletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu.

Je-li nepominutelný dědic zletilý, musí se mu dostat alespoň tolik, kolik činí $\frac{1}{4}$ jeho zákonného dědického podílu.

5.7 Vydědění

Zůstavitel může vydědit pouze nepominutelného dědice (nikoli např. manželku), který:

- a) mu neposkytl potřebnou pomoc v nouzi,

- b) o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl,
- c) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze
- d) vede trvale nezřízený život,
- e) je nezpůsobilý dědit, a proto je z dědického práva vyloučen, nebo
- f) který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl (v tomto případě ale musí povinný díl vyděděného zůstatit jeho dětem, popřípadě jejich potomkům).

Prohlášení o vydědění lze učinit, změnit nebo zrušit stejným způsobem jako u závěti.

5.8 Potvrzení dědictví

Dědicové si (při dědění ze zákona) mohou před soudem (notářem v pozici soudního komisaře) v řízení o dědictví dohodnout, jaká bude výše jejich dědických podílů. Soud dohodu schválí, pokud neodporuje zájmu osoby pod zvláštní ochranou.

Dědí-li se ale na základě pořízení pro případ smrti, mohou si dědici dohodnout jinou výši dědických podílů, než jakou jim zůstavitel vyměřil, pouze pokud to zůstavitel výslovně připustil. Pokud to zůstavitel nepřipustil, musí se dědit podle výslovné vůle zůstavitele a dědicové si nemohou zděděné věci rozdělit jinak (např. pokud zůstavitel chtěl, aby dům v Olomouci zdědil syn a byt v Praze dcera, pak si dědicové mohou tyto nemovitosti „vyměnit“ pouze v případě, že to zůstavitel výslovně připustil).

Dědí-li se podle zákonné dědické posloupnosti (nikoli na základě pořízení pro případ smrti), může dědic požadovat po ostatních dědicích vypořádání, pokud se staral o zůstavitele delší dobu (např. jeden z dědiců se stará o nemocnou matku) nebo přispěl značnou měrou k udržení či zvětšení zůstavitelova majetku prací, peněžitou podporou nebo podobným způsobem, aniž byl za to odměňován.

5.9 Dluhy postihující dědice

Dluhy zůstavitele obecně přecházejí na dědice, ledaže zákon stanoví jinak (zvláštní případy, kdy takový dluh zaniká již zůstavitelovou smrtí, např. byl-li zůstavitel známý malíř obrazů, pak nemá smysl, aby závazek zůstavitele namalovat nějaká obraz zdělili jeho dědicové, kteří malovat neumějí).

Dědic je předně zavázán k úhradě nákladů zůstavitelova pohřbení a opatření zůstavitelova hrobového místa.

Dále má dědic povinnost uhradit dluhy zůstavitele v plném rozsahu, ledaže si dědic vymíní tzv. výhradu soupisu jmění zůstavitele; v tomto případě pak hradí dluhy zůstavitele jen do výše ceny nabytého dědictví. Nemá-li ale dědic důvod předpokládat, že zůstavitel zanechal předlužený majetek a že jej nepřetížil odkazy, bude pro něho vhodnější přihlásit se bez výhrady soupisu, protože odpadnou náklady se sepsáním a oceněním pozůstalostního majetku.

Σ

Dědické právo v širším smyslu upravuje přechod majetkových poměrů zemřelého člověka na jiné osoby. V užším smyslu pak znamená právo dědice na pozůstalost nebo na poměrný díl z ní. Dědické právo vzniká smrtí zůstavitele. Dědické tituly určují, na jakém základě se bude dědit: na základě dědické smlouvy, ze závěti nebo ze zákona. Dědická nezpůsobilost vylučuje z dědického práva osobu (potenciálního dědice), která se dopustila činu, v jehož důsledku není hodna, aby dědictví nabyta – její podílení se na dědictví po zůstaviteli by odporovalo zásadám spravedlnosti a obecné morálce. Závěť je odvolatelný jednostranný projev vůle (právní jednání), kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám (dědicům) alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz. Dědická smlouva je dvoustranný právní vztah: dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá strana to přijímá. Pokud nedojde k dědění podle dědické smlouvy nebo podle závěti, nastane zákonná dědická posloupnost. Nedědí-li ani žádný dědic ani podle zákonné dědické posloupnosti, připadá dědictví v konečném důsledku státu a na stát se hledí, jako by byl zákonný dědic (tzv. odúmrtí). Nový občanský zákoník upravuje šest dědických skupin (tříd).

?

1. Jaké jsou předpoklady, aby mohlo dojít k dědění?
2. Kdo je nezpůsobilým dědicem?
3. Co je závěť a jaké musí mít náležitosti?
4. Co je dědická smlouva a jaké musí mít náležitosti?
5. Jaký je rozdíl mezi dovětkem a odkazem?

6. Kdo je vykonavatel a správce závěti?
7. Kolik zná zákon dědických tříd a kdo dle nich dědí?
8. Kdo je nepominutelný dědic?
9. Kdo může být vyděděn a z jakých důvodů?
10. Odpovídají dědicové za dluhy zůstavitele? V jakém rozsahu?

Literatura k tématu:

- [1] ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
- [2] JANKŮ, M. a kol. *Základy práva pro posluchače právnických fakult*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 542 s. ISBN 978-80-7400-611-1.
- [3] SPIRIT, M. *Základy práva pro neprávnické po rekonstrukci soukromého práva*. 4. vyd. Praha: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-551-7.
- [6] BEZOUŠKA, Petr a PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s. ISBN 978-80-7263-819-2.

Kapitola 6

Závazky obecně

Po prostudování kapitoly budete umět:

- jak vzniká a jak zaniká závazek;
- co je obsahem závazku;
- jak jsou upraveny společné dluhy a pohledávky;
- jak působí změna v osobě dlužníka nebo věřitele a změna v obsahu závazku;
- jakými způsoby je možné závazek zajistit a utvrdit.

Klíčová slova:

Závazek, společné dluhy a pohledávky, utvrzení a zajištění závazku, změna v osobě a obsahu závazku.

6.1 Obecně

Závazky vznikají zejména ze smluv zákonem výslovně upravených, mohou však vznikat i z jiných smluv v zákoně neupravených (tzv. inominátní smlouvy) a ze smíšených smluv obsahujících prvky různých smluv. Na závazky vznikající ze smluv v zákoně neupravených je třeba použít ustanovení zákona, která upravují závazky jim nejbližší, pokud samotná smlouva nestanoví jinak.

Závazkovým vztahem je právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění (pohledávka) od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek (dluh). Závazkový právní vztah předpokládá účast nejméně dvou subjektů, z nichž každý vystupuje v opačném postavení – věřitel, dlužník. V závazkovém právním vztahu jsou subjekty vždy individuálně určeny. Povinnost dlužníka splnit závazek odpovídá právu věřitele na plnění. Práva a povinnosti v závazkovém právním vztahu jsou ve vzájemné relaci.

6.2 Vznik závazku

Závazky vznikají z právních jednání, zejména ze smluv, jakož i ze způsobené škody, z bezdůvodného obohacení nebo z jiných skutečností uvedených v zákoně.

Ustanovení o závazcích, které vznikají ze smluv, se použijí přiměřeně i na závazky, vznikající na základě jiných skutečností upravených v zákoně, není-li zvláštní úprava. Závazkový vztah nelze měnit bez souhlasu jeho stran, pokud zákon v určitých případech nestanoví, že to možné je.

Závazek může vzniknout ze smlouvy, z protiprávního činu, nebo z jiné právní skutečnosti, která je k tomu podle právního řádu způsobilá.

6.3 Obsah závazku

Z platného závazku je dlužník povinen něco:

1. dát
2. konat
3. něčeho se zdržet nebo
4. něco strpět

a věřitel je oprávněn to od něj požadovat.

Závazek lze zásadně měnit jen na základě dohody věřitele a dlužníka, přičemž vzniku a trvání závazku nebrání, není-li vyjádřen důvod, na jehož základě má dlužník povinnost plnit.

Je-li ve smlouvě dohodnuto plnění za úplatu, aniž je ujednána jeho výše nebo způsob, jakým bude tato výše určena, platí, že úplata byla ujednána ve výši obvyklé v době a v místě uzavření smlouvy, případně ji může určit ji soud s přihlédnutím k obsahu smlouvy, povaze plnění a zvyklostem.

Občanský zákoník upravuje rovněž v soukromoprávní rovině tzv. lichvu (ta je upravena rovněž trestním zákoníkem v případech, kdy jednání naplní znaky trestného činu). Lichva způsobuje neplatnost smlouvy, jestliže při jejímž uzavírání někdo zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru.

6.4 Společné dluhy a pohledávky

Společné dluhy a pohledávky upravují situace, kdy se zaváže k témuž plnění několik dlužníků, nebo zaváže-li se dlužník několika věřitelům k témuž plnění. Rozlišuje se mezi dělitelným a nedělitelným plněním.

Nedělitelné plnění

Nedělitelné plnění může věřitel požadovat na kterémkoli ze zavázaných dlužníků, ledaže z povahy závazku plyne, že dluh může být splněn jen společnou činností dlužníků (např. musí společně zatancovat). Je-li dlužník zavázán několika věřitelům k nedělitelnému plnění, není povinen plnit některému z věřitelů, ledaže ten mu dá přiměřenou jistotu, nebo dohodnou-li se na tom všichni věřitelé. Pokud obdržel celé plnění jen jeden ze spoluvěřitelů, záleží na dohodě mezi nimi, zda je povinen jim něco plnit.

Dělitelné plnění

Každý z několika spoludlužníků dělitelného plnění je dlužen jen svůj díl a každý z několika věřitelů dělitelného plnění je věřitelem jen svého dílu. Pokud se dohodnou, že kterýkoli z věřitelů může žádat celé plnění, splní dlužník celý dluh tomu, kdo o splnění požádá jako první. Tím, že dlužník splní celý dluh jednomu ze spoluvěřitelů, nemohou ostatní po něm nic požadovat.

Dlužníci zavázání společně a nerozdílně

Je-li několik dlužníků zavázáno plnit společně a nerozdílně (solidárně), jsou povinni plnit jeden za všechny a všichni za jednoho; věřitel přitom může požadovat celé plnění nebo jeho libovolnou část na všech spoludlužnících, jen na některých, nebo na kterémkoli ze spoludlužníků (pravděpodobně bude žádat plnění po tom nejsolventnějším).

Uplatní-li věřitel proti některému ze spoludlužníků více, než odpovídá jeho podílu, vyzoomí o tom tento spoludlužník ostatní spoludlužníky a dá jim příležitost, aby uplatnili proti pohledávce své námitky (např. pokud dluh již splnili nebo že je promlčený. Pokud jeden spoludlužník uhradí více, než činí jeho podíl na dluhu, náleží mu od ostatních spoludlužníků náhrada. Nemůže-li některý ze spoludlužníků svůj díl splnit, rozvrhne se jeho podíl poměrným dílem na všechny ostatní.

Věřitelé oprávnění společně a nerozdílně

Je-li dlužník zavázán plnit několika věřitelům oprávněným vůči němu společně a nerozdílně, může kterýkoli z nich žádat celé plnění, dlužník pak splní v celém rozsahu tomu, kdo o plnění požádal první.

6.5 Změna v osobě dlužníka nebo věřitele

6.5.1 Změna v osobě věřitele

Postoupení pohledávky

Věřitel může celou pohledávku nebo její část postoupit (převést) smlouvou jako postupitel i bez souhlasu dlužníka jiné třetí osobě (postupníkovi).

Postoupit lze pohledávku, kterou lze zcizit, původní strany smlouvy se však mohou předem dohodnout na tom, že postoupení pohledávky nebude v budoucnu možné. Nelze postoupit pohledávku, která zaniká smrtí nebo jejíž obsah by se změnou věřitele k tíži dlužníka změnil (např. dlužník by musel plnit na zahraniční účet namísto účtu tuzemského, což by s ohledem na poplatky za provedení platby mělo nepříznivé následky pro dlužníka).

Dokud postupitel dlužníka nevyrozumí, nebo dokud postupník postoupení pohledávky dlužníku neprokáže (např. smlouvou o postoupení pohledávky), může se dlužník své povinnosti zprostit tím, že splní postupiteli, nebo se s ním jinak vyrovná.

Byla-li pohledávka postoupena úplatně, odpovídá postupitel postupníkovi za to, že pohledávka v době postoupení trvala, navíc rovněž ručí za její dobytost.

6.5.2 Změna v osobě dlužníka

Převzetí dluhu

Kdo se dohodne s dlužníkem, že přejímá dlužníkům dluh, nastoupí jako dlužník na jeho místo, obsah závazku se však převzetím dluhu nemění. K převzetí dluhu je zapotřebí získat souhlas věřitele.

Přistoupení k dluhu

Kdo se bez dlužníkovy souhlasu dohodne s věřitelem, že za dlužníka splní jeho dluh, stává se novým dlužníkem, a to vedle dlužníka původního, se kterým je pak zavázán společně a nerozdílně.

Postoupení smlouvy

V některých případech je možné postoupit nejen pohledávku, ale rovnou celou smlouvu (se všemi právy a povinnostmi), pokud s tím postoupená strana souhlasí a pokud nebylo dosud splněno.

6.6 Změna v obsahu závazku

Strany si mohou dohodnout změnu svých práv a povinností vyplývajících ze smlouvy.

Novace

V případě tzv. novace se dohodou o změně obsahu závazku dosavadní závazek ruší a nahrazuje se závazkem novým, ledaže by bylo možné plnit oba dva vedle sebe.

Narovnání

V případě narovnání se strany snaží upravit sporné nebo pochybné povinnosti, které vyplývají z původní smlouvy.

6.7 Zajištění závazku

Dluh je zajištěn, pokud se zaváže nějaká třetí osoba věřiteli nebo ve prospěch věřitele za dlužníkovu plnění, anebo dá-li někdo věřiteli nebo ve prospěch věřitele majetkovou jistotu. Utvrdit dluh lze sjednáním smluvní pokuty nebo tzv. uznáním dluhu.

6.7.1 Ručení

Kdo se věřiteli písemně zaváže, že uspokojí jeho pohledávku, pokud původní dlužník věřiteli svůj dluh nesplní, stává se dlužníkovým ručitelem. Věřitel má pak právo požadovat splnění na ručiteli, nesplnil-li dlužník v přiměřené lhůtě dluh, k čemuž ho ale musí v písemné formě nejprve vyzvat (výzvy není třeba, nemůže-li ji věřitel uskutečnit nebo je-li nepochybné, že dlužník dluh nesplní).

6.7.2 Zajišťovací převod práva

Smlouvou o zajišťovacím převodu práva zajišťuje dlužník nebo třetí osoba dluh tím, že věřiteli dočasně převede své právo (např. vlastnické právo k domu). Pomine-li důvod trvání zajišťovacího převodu práva (např. tím, že dlužník splní svůj dluh), obnoví se původní výkon (vlastnického) práva v předešlém rozsahu. Není-li ale zajištěný dluh splněn, stane se převod práva nepodmíněným (např. věřitel se stává vlastníkem předmětného domu bez dalšího). Převyšuje-li obvyklá cena jistoty (např. domu) výši zajištěného dluhu, musí věřitel vyplatit rozdíl osobě, která jistotu poskytla.

6.7.3 Dohoda o srážkách ze mzdy nebo jiných příjmů

Dluh lze zajistit dohodou věřitele a dlužníka o srážkách ze mzdy nebo platu, z odměny ze smlouvy o výkonu závislé práce zakládající mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem obdobný závazek nebo z náhrady mzdy nebo platu. Tuto dohodu je pak plátcí (zaměstnavateli) potřeba předložit, přičemž náklady spojené s placením srážek nese plátce mzdy nebo platu; má-li však plátce mzdy nebo platu plnit současně podle několika dohod o srážkách ze mzdy nebo platu, jdou pak náklady s placením srážek podle druhé a další dohody k tíži dlužníka.

6.8 Utvrzení dluhu

6.8.1 Smluvní pokuta

Strany si mohou dohodnout pro případ porušení smluvené povinnosti smluvní pokutu v určité výši nebo stanovit způsob, jak se výše smluvní pokuty určí. Věřitel může v takovém případě požadovat smluvní pokutu bez ohledu na to, zda mu porušením utvrzené povinnosti vznikla škoda nebo nikoli. Smluvní pokuta může být ujednána nebo v jiném než peněžitém plnění.

Nepřiměřeně vysokou smluvní pokutu může soud na návrh dlužníka snížit s přihlédnutím k hodnotě a významu zajišťované povinnosti až do výše škody vzniklé do doby rozhodnutí porušením té povinnosti, na kterou se vztahuje smluvní pokuta (tzv. moderační právo soudu).

6.8.2 Uznání dluhu

Uzná-li někdo svůj dluh co do důvodu i výše prohlášením učiněným v písemné formě, má se za to, že dluh v rozsahu uznání v době uznání trvá. Věřitel tak má výhodnější pozici, protože např. v soudním řízení nemusí prokazovat existenci pohledávky.

6.9 Zánik závazku

6.9.1 Splnění

Nejběžnějším způsobem zániku závazku je splnění, dlužník musí dluh splnit na svůj náklad a nebezpečí řádně a včas. Věřitel nemůže být nucen, aby přijal něco jiného, než na čem se dohodli a dlužník nemůže být nucen, aby poskytl něco jiného, než co je dlužen.

Řádné plnění znamená, že dlužník musí plnit bez vad s vlastnostmi vymíněnými nebo obvyklými tak, aby bylo možné použít předmět plnění podle smlouvy. Je-li splněno vadně, má věřitel práva z vadného plnění.

Dlužník plní vadně, zejména pokud:

- poskytne předmět plnění, který nemá stanovené nebo ujednané vlastnosti,
- neupozorní na vady, které předmět plnění má, ač se při takovém předmětu obvykle nevyskytují,
- přímo ujistí věřitele v rozporu se skutečností, že předmět plnění nemá žádné vady, anebo že se věc hodí k určitému užívání, nebo
- zcizí cizí věc neoprávněně, jakoby byla jeho.

Předmět plnění může mít rovněž právní vadu v případě, že k němu uplatňuje nějaké (nejčastěji vlastnické) právo třetí osoba.

Nároky z vadného plnění jsou odvislé od toho, zda je vada odstranitelná či nikoli. Je-li vada odstranitelná, může se nabyvatel domáhat buď opravy, nebo doplnění toho, co chybí, anebo přiměřené slevy z ceny. Pokud nelze vadu odstranit a nelze tudíž předmět řádně užívat, může nabyvatel buď odstoupit od smlouvy, anebo se domáhat přiměřené slevy z ceny.

Právo z vadného plnění samozřejmě nevylučuje právo na náhradu škody, platí však pravidlo, že čeho však lze dosáhnout uplatněním práva z vadného plnění, toho se nelze domáhat z jiného právního důvodu.

Dluh se plní zásadně vcelku. Nabízí-li dlužník částečné plnění, musí je věřitel přijmout, neodporuje-li to povaze závazku nebo účelu smlouvy, pokud věřiteli vzniknou nějaké zvýšené náklady způsobené částečným plněním, nahradí je dlužník.

Věřitel se s dlužníkem může dohodnout, že dlužník bude plnit ve splátkách. Pokud dlužník nesplní některou (byť i jedinou) splátku, mohou se dohodnout, že věřitel bude mít právo na vyrovnání celé pohledávky.

Dluh musí být splněn ve stanoveném místě, na kterém se strany dohodly. Pokud místo plnění nevyplývá ze smlouvy a nelze ho zjistit ani z povahy závazku nebo z účelu plnění, plní se nepeněžitý dluh v místě bydliště nebo sídla dlužníka, peněžitý dluh plní dlužník v místě bydliště nebo sídla věřitele. Plní-li dlužník peněžitý dluh prostřednictvím poskytovatele platebních služeb (banky), je dluh splněn až připsáním peněžní částky na účet poskytovatele platebních služeb věřitele; plní-li dlužník peněžitý dluh poštovním poukazem, je dluh splněn připsáním peněžní částky na účet poskytovatele platebních služeb věřitele, je-li dluh plněn na účet, nebo až vyplacením peněžní částky věřiteli v hotovosti.

Prodlení dlužníka

Dlužník, který svůj dluh řádně a včas nesplní, je v prodlení, dlužník však nemůže být za prodlení odpovědný, nemůže-li plnit v důsledku prodlení věřitele (viz dále). Po dlužníkovi, který je v prodlení, může věřitel vymáhat samotné splnění dluhu nebo může od smlouvy odstoupit. Po dlužníkovi, který

je v prodlení se splácením peněžitého dluhu, může věřitel rovněž požadovat zaplacení úroku z prodlení, ledaže dlužník není za prodlení odpovědný (výši úroku z prodlení si mohou strany buď samy dohodnout, nebo se určí dle vládního nařízení č. 351/2013 Sb.).

Dlužník je po celou dobu svého prodlení také odpovědný za možné nebezpečí škody na věci, ledaže prokáže, že by škoda vznikla i při řádném plnění jeho povinnosti nebo že škodu způsobil věřitel nebo vlastník věci.

Prodlení věřitele

Věřitel je v prodlení, nepřijal-li řádně nabídnuté plnění nebo neposkytl-li dlužníku součinnost potřebnou ke splnění dluhu. Pokud je předmětem plnění věc, nese věřitel po dobu svého prodlení podobně jako dlužník v případě jeho prodlení nebezpečí škody na věci, ať již škoda vznikne z jakékoli příčiny (to ale neplatí, způsobí-li škodu dlužník).

Fixní závazek

Tzv. fixní závazek vzniká, je-li ve smlouvě ujednána přesná doba plnění a vyplývá-li ze smlouvy nebo z povahy závazku, že věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem (např. upečení svatebního dortu, který není upečen a dodán v předemtný den svatby). V takovém případě závazek zaniká a není nutné ho nějak rušit, ledaže věřitel dlužníku bez zbytečného odkladu oznámí, že na splnění smlouvy trvá.

6.9.2 Dohoda

Dohoda a další níže uvedené instituty patří mezi tzv. jiné způsoby zániku závazků. Stranám se samozřejmě mohou dle vlastní vůle dohodnout na tom, že jejich ujednaný závazek zaniká, aniž bude zřízen závazek nový.

6.9.3 Započtení

Dluží-li si strany vzájemně plnění stejného druhu (např. osoba A půjčí osobě B 1000 Kč, na druhý den si osoba B půjčí od osoby A 2000 Kč), může každá z nich prohlásit vůči druhé straně, že svoji pohledávku započítává proti pohledávce druhé strany (aby si peníze nemusely fyzicky vracet). K započtení lze přistoupit, jakmile straně vznikne právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky a plnit svůj vlastní dluh.

6.9.4 Odstupné

Strany se mohou dohodnout, že jedna z nich může závazek zrušit zaplacením odstupného. Právo zrušit závazek zaplacením odstupného ale nemá ta strana, která již (i částečně) plnění druhé strany přijala nebo druhé straně sama plnila.

6.9.5 Splynutí

Splyne-li jakýmkoli způsobem právo s povinností v jedné osobě (tedy dlužník se stane sám sobě věřitelem, např. při dědění), právo i povinnost zanikne. Splynutím práva věřitele a povinnosti jen jednoho ze solidárně zavázaných dlužníků zaniká dluh jen do výše odpovídající podílu tohoto spoludlužníka. Splynutím povinnosti dlužníka a práva jednoho z věřitelů oprávněných společně a nerozdílně zanikne pohledávka do výše odpovídající podílu tohoto spoluvěřitele.

6.9.6 Prominutí dluhu

Věřitel může dlužníkovi dluh prominout. Pokud s tím dlužník z nějakého důvodu nesouhlasí, musí dát svůj nesouhlas najevo bez zbytečného odkladu výslovně nebo tím, že dluh splní. Promine-li věřitel dluh jednomu z dlužníků zavázaných společně a nerozdílně, sníží se jejich společný v rozsahu podílu tohoto spoludlužníka.

6.9.7 Výpověď

Závazek lze vypovědět, dohodnou-li se na tom strany nebo stanoví-li tak zákon (např. výpověď nájmu bytu). Je-li závazek vypovězen, zaniká okamžikem, kdy uplyne výpovědní doba, ledaže se strany dohodnou nebo zákon připouští, že závazek lze vypovědět i bez výpovědní doby.

6.9.8 Odstoupení od smlouvy

Závazkové právo je vedeno základní zásadou pacta sunt servanda (smlouvy se mají plnit). Z tohoto důvodu lze od smlouvy odstoupit pouze ve výjimečných případech – pokud si to ujednají strany, nebo stanoví-li tak zákon (např. při koupi zboží přes internet). Zákon rovněž umožňuje odstoupit od smlouvy v případech, kdy strana poruší smlouvu podstatným způsobem (jde o takové porušení povinnosti, o němž strana porušující smlouvu již při uzavření smlouvy věděla nebo musela vědět, že by

druhá strana smlouvu neuzavřela, pokud by toto porušení předvídala). Strana může od smlouvy odstoupit bez zbytečného odkladu také poté, co z chování druhé strany nepochybně vyplyne, že poruší smlouvu podstatným způsobem. Odstoupením od smlouvy se závazek zrušuje od počátku.

6.9.9 **Následná nemožnost plnění**

Stane-li se dluh po vzniku závazku nesplnitelným, zaniká závazek pro nemožnost plnění. Plnění ale není nemožné, pokud lze dluh splnit za ztížených podmínek, s většími náklady, s pomocí jiné osoby nebo až po dohodnuté době.

6.9.10 **Smrt dlužníka nebo věřitele**

Smrtí dlužníka povinnost nezanikne, ledaže jejím obsahem bylo plnění, které mělo být provedeno osobně dlužníkem (např. malíř jako dlužník měl namalovat portrét věřitele). Smrtí věřitele právo zanikne, bylo-li plnění omezeno jen na jeho osobu (např. holička jako dlužník měla ostříhat věřitele, který ale ještě před plněním zemře).

Σ

Závazkovým vztahem je právní vztah, ze kterého věřiteli vzniká právo na plnění (pohledávka) od dlužníka a dlužníkovi vzniká povinnost splnit závazek (dluh). Závazkový právní vztah předpokládá účast nejméně dvou subjektů, z nichž každý vystupuje v opačném postavení – věřitel, dlužník. V závazkovém právním vztahu jsou subjekty vždy individuálně určeny. Povinnost dlužníka splnit závazek odpovídá právu věřitele na plnění. Práva a povinnosti v závazkovém právním vztahu jsou ve vzájemné relaci.

?

1. Co je obsahem závazku?
2. Jak rozdělujeme společné dluhy a pohledávky?
3. Jaké jsou možné způsoby zajištění a utvrzení závazku?
4. Co je postoupení pohledávky?
5. Co patří mezi tzv. jiné způsoby zániku závazků (jiné než splněním)?

Literatura k tématu:

- [1] ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
- [2] JANKŮ, M. a kol. *Základy práva pro posluchače právnických fakult*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 542 s. ISBN 978-80-7400-611-1.
- [3] SPIRIT, M. *Základy práva pro neprávnický po rekonstrukci soukromého práva*. 4. vyd. Praha: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-551-7.
- [7] BEZOUŠKA, Petr a PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s. ISBN 978-80-7263-819-2.

Kapitola 7

Kontraktace, smlouvy uzavírané se spotřebitelem

Po prostudování kapitoly budete umět:

- jaké jsou jednotlivé fáze kontrakčního procesu;
- charakterizovat smlouvy uzavírané se spotřebitelem;
- jednotlivé znaky kupní smlouvy, smlouvy o dílo a nájemní smlouvy.

Klíčová slova:

Návrh na uzavření smlouvy, akceptace, spotřebitel, kupní smlouva, smlouva o dílo, nájem.

7.1 Uzavírání smluv

7.1.1 Smlouva

Smlouvou strany svobodně projevují vůli zřídit mezi sebou závazek a řídit se obsahem smlouvy. Smlouva je uzavřena, jakmile si strany ujednaly její obsah, který je u každého typu smlouvy jiný (např. u kupní smlouvy je to v základní rovině předmět koupě a cena, dále to může být místo a čas dodání apod.). Strany mohou uzavřít jakoukoli typovou smlouvu upravenou občanským zákoníkem (kupní, smlouvu o dílo, nájemní smlouvu apod.), mohou však uzavřít i takovou smlouvu, která není zvláště jako typ smlouvy upravena (např. smlouva o spolupráci).

Uzavřou-li strany mezi sebou několik smluv, je nutné posuzovat, zda se jedná o smlouvy závislé či nikoli, přičemž zásadně se každá z několika smluv uzavřených při témže jednání nebo zahrnutých do téže listiny posuzuje samostatně. Pokud ale plyne z povahy smluv nebo z jejich účelu známého stranám při uzavření smlouvy, že jsou na sobě závislé, je vznik každé z nich podmínkou vzniku nebo následkem zániku ostatních smluv (pokud např. kupující uzavře kupní smlouvu a vedle toho smlouvu o úvěru na nákup této věci, pak při zániku samotné kupní smlouvy by měla zaniknout i smlouva o úvěru).

Návrh na uzavření smlouvy

Z návrhu na uzavření smlouvy (označovaného též jako nabídka), musí být zřejmé, že navrhovatel má úmysl uzavřít určitou smlouvu s osobou, vůči níž nabídku činí. Právní jednání směřující k uzavření smlouvy je nabídkou, pokud obsahuje všechny podstatné náležitosti smlouvy tak, aby smlouva mohla být uzavřena jeho jednoduchým a nepodmíněným přijetím.

Nabídka učiněná ústně musí být adresátem nabídky přijata bezodkladně, ledaže se strany dohodly na možnosti pozdější akceptace nebo to plyne z okolností, za nichž se stala. Nabídka učiněná v písemné formě vůči nepřítomné osobě musí být přijata ve lhůtě uvedené v nabídce, a pokud tam není lhůta uvedena, lze nabídku přijmout v době přiměřené povaze navrhované smlouvy a rychlosti prostředků, jež navrhovatel použil pro zaslání nabídky.

Přijetí nabídky

Osoba, které je nabídka určena, ji přijme, projeví-li s ní ve lhůtě tam stanovené s nabídkou souhlas. Mlčení nebo nečinnost samy o sobě přijetím nejsou, to znamená, že pokud strana mluvit mohla a měla, nemůže později namítat své mlčení. Přijetí nabídky, které ale obsahuje dodatky, výhrady, omezení nebo jiné změny, není akceptací ale odmítnutím nabídky a považuje se za nabídku novou (z původního potenciálního akceptanta se tak stává samotný navrhovatel a je na původním navrhovateli, zda novou nabídku přijme či nikoli). Odpověď s dodatkem nebo odchylkou, která ale nemění

podmínky nabídky podstatně, je stále přijetím nabídky, pokud navrhovatel bez zbytečného odkladu takové přijetí neodmítne.

7.1.2 Předšmluvní odpovědnost

Každý může jakkoli vést jednání o smlouvě svobodně a neodpovídá za to, že ji neuzavře, ledaže jednání o smlouvě zahájí nebo v něm pokračuje, aniž má úmysl smlouvu uzavřít. Dospějí-li strany při jednání o smlouvě tak daleko, že se uzavření smlouvy jeví jako vysoce pravděpodobné, jedná nepoctivě a musí nahradit škodu ta strana, která přes důvodné očekávání druhé strany v uzavření smlouvy jednání o uzavření smlouvy ukončí, aniž pro to má spravedlivý důvod.

7.1.3 Obchodní podmínky

Část obsahu hlavní smlouvy lze určit odkazem na obchodní podmínky, které navrhovatel musí k nabídce připojit nebo musí být stranám známy, jde-li o smlouvu mezi podnikateli, lze část obsahu smlouvy určit i pouhým odkazem na obchodní podmínky vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi. Odchylná ujednání v hlavní smlouvě mají však vždy přednost před zněním obchodních podmínek.

Uzavírá-li strana s větším počtem osob smlouvy zavazující dlouhodobě k opětným plněním stejného druhu, odkazuje-li v nich na obchodní podmínky a vyplývá-li z povahy závazku již při jednání o uzavření smlouvy rozumná potřeba jejich možné pozdější změny, mohou se strany dohodnout, že je možné obchodní podmínky v přiměřeném rozsahu změnit. Změnu je však nutné druhé straně oznámit a dát jí možnost závazek z tohoto důvodu vypovědět ve výpovědní době dostatečné k obstarání obdobných plnění od jiného dodavatele.

Ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je vůči druhé straně neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně.

7.1.4 Účinky smlouvy

Smlouva strany zavazuje navzájem, vůči třetím osobám působí jen výjimečně. Je možné ji měnit nebo zrušit jen se souhlasem všech stran, nebo pokud to umožňuje ve výjimečných případech zákon).

Změní-li se po uzavření smlouvy okolnosti tak, že se plnění podle smlouvy stane pro některou ze stran obtížnější, nemění to nic na její povinnosti dluh splnit. Dojde-li ale ke změně okolností tak podstatné, že dojde ke zvlášť hrubému nepoměru znevýhodněním jedné z nich (např. neúměrným

zvýšením nákladů plnění, neúměrným snížením hodnoty předmětu plnění), může se dotčená strana vůči druhé straně obnovení jednání o smlouvě, prokáže-li, že změnu nemohla rozumně předpokládat ani ovlivnit a že skutečnost nastala až po uzavření smlouvy (anebo se o ní straně dozvěděla až po uzavření smlouvy).

7.1.5 Smlouva ve prospěch třetí osoby

Strany se mohou dohodnout, že plnění dlužník poskytne třetí osobě. Odmítne-li třetí osoba plnění ze smlouvy, hledí se na ni, jako by nikdy stranou smlouvy nebyla, v takovém případě, může věřitel plnění žádat pro sebe.

7.1.6 Smlouva o smlouvě budoucí

Smlouvou o smlouvě budoucí se jedna strana zavazuje uzavřít v určité lhůtě budoucí smlouvu, jejíž obsah musí být v době uzavření smlouvy o smlouvě budoucí ujednáno alespoň obecným způsobem. Povinnost uzavřít smlouvu pak vzniká bez zbytečného odkladu poté, co stranu k tomu vyzve oprávněná strana a nesplní-li zavázaná strana povinnost uzavřít smlouvu, může oprávněná strana požadovat, aby obsah budoucí smlouvy určil soud nebo osoba určená ve smlouvě. Změní-li se však podstatným způsobem okolnosti, z nichž strany při vzniku závazku ze smlouvy o smlouvě budoucí zřejmě vycházely, povinnost uzavřít budoucí smlouvu zaniká.

7.2 Smlouvy uzavírané se spotřebitelem

Smlouvy uzavírané se spotřebitelem vykazují několik odchylek oproti obecné úpravě závazkového práva z důvodu, že spotřebitel je považován za slabší smluvní stranu, která nemá tolik zkušeností s výrobkem a službami a neumí vyjednávat o smluvních podmínkách. Spotřebitelem je dle občanského zákoníku každý člověk (nikoli právnická osoba), který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná.

Veškerá sdělení vůči spotřebiteli musí podnikatel učinit transparentně, tedy jasně a srozumitelně v jazyce, ve kterém se uzavírá smlouva. Podnikatel má rovněž zvýšenou informační povinnost ve všech fázích uzavírání smlouvy a musí spotřebiteli poskytnout zákonem vyjmenované údaje. Spotřebitelské smlouvy jsou interpretovány na základě přísnějšího interpretačního pravidla a v případech, kdy lze obsah smlouvy vyložit různým způsobem, použije se výklad pro spotřebitele nejpříznivější.

K ujednáním odchylicím se od ustanovení zákona stanovených k ochraně spotřebitele se nepřihlíží, tedy jakoby nebyla.

7.2.1 Zakázaná (nepřiměřená) ujednání

Má se za to, že zakázaná jsou ujednání, která zakládají v rozporu s požadavkem přiměřenosti významnou nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch spotřebitele.

Zákon vyjmenovává příklady takových zakázaných ujednání, jde zejména o ujednání, která:

- a) vylučují nebo omezují spotřebitelova práva z vadného plnění nebo na náhradu újmy,
- b) spotřebitele zavazují plnit, zatímco podnikateli vznikne povinnost plnit splněním podmínky závislé na jeho vůli,
- c) umožňují, aby podnikatel nevydal spotřebiteli, co mu spotřebitel vydal, i v případě, že spotřebitel smlouvu neuzavře či od ní odstoupí,
- d) zakládají podnikateli právo odstoupit od smlouvy bez důvodu, zatímco spotřebiteli nikoli,
- e) zakládají podnikateli právo vypovědět závazek bez důvodu hodného zvláštního zřetele bez přiměřené výpovědní doby,
- f) zavazují spotřebitele neodvolatelně k plnění za podmínek, s nimiž neměl možnost seznámit se před uzavřením smlouvy,
- g) dovolují podnikateli, aby ze své vůle změnil práva či povinnosti stran,
- h) odkládají určení ceny až na dobu plnění,
- i) umožňují podnikateli cenu zvýšit, aniž bude mít spotřebitel při podstatném zvýšení ceny právo od smlouvy odstoupit,
- j) zbavují spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný procesní prostředek či mu v uplatnění takového práva brání, nebo ukládají spotřebiteli povinnost uplatnit právo výlučně u rozhodčího soudu nebo rozhodce, který není vázán právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele,
- k) přenášejí na spotřebitele povinnost prokázat splnění povinnosti podnikatele, kterou mu ukládají ustanovení o smlouvě o finanční službě, nebo
- l) zbavují spotřebitele jeho práva určit, který závazek má být poskytnutým plněním přednostně uhrazen.

7.2.2 Uzavírání smluv distančním způsobem a závazky ze smluv uzavíraných mimo obchodní prostory

Kromě obecné informační povinnosti u všech spotřebitelských smluv má podnikatel ještě další informační povinnost v případech, kdy je smlouva uzavírána distančním způsobem anebo jde

o smlouvy uzavírání mimo obchodní prostory podnikatele. Jde např. o údaje o nákladech na prostředky komunikace na dálku, pokud se liší od základní sazby, údaj o případné povinnosti zaplatit zálohu nebo obdobnou platbu, pokud lze využít práva na odstoupení od smlouvy, podmínky, lhůtu a postupy pro uplatnění tohoto práva, jakož i formulář pro odstoupení od smlouvy, jehož náležitosti stanoví prováděcí právní předpis, údaj, že v případě odstoupení od smlouvy ponese spotřebitel náklady spojené s navrácením zboží, a jde-li o smlouvu uzavřenou prostřednictvím prostředku komunikace na dálku, náklady za navrácení zboží, jestliže toto zboží nemůže být vráceno pro svou povahu obvyklou poštovní cestou.

Spotřebitel má právo odstoupit od takto uzavřených smluv (distančně nebo mimo obchodní prostory) ve lhůtě čtrnácti dnů bez udání důvodu. Lhůta podle věty první běží ode dne uzavření smlouvy, resp. jde-li o kupní smlouvu, ode dne převzetí zboží, jde-li o smlouvu, jejímž předmětem je několik druhů zboží nebo dodání několika částí, ode dne převzetí poslední dodávky zboží, nebo smlouvu, jejímž předmětem je pravidelná opakovaná dodávka zboží, ode dne převzetí první dodávky zboží.

Důležitý údaj pro spotřebitele je, že pokud nebyl o právu odstoupit od smlouvy poučen, může od smlouvy odstoupit dokonce do jednoho roku a čtrnácti dnů ode dne počátku běhu lhůty pro odstoupení.

Odstoupí-li spotřebitel od smlouvy, musí podnikateli zaslat nebo předat vracené zboží bez zbytečného odkladu, nejpozději do čtrnácti dnů od odstoupení od smlouvy. Podnikatel mu musí naopak vrátit bez zbytečného odkladu, nejpozději do čtrnácti dnů od odstoupení od smlouvy, všechny peněžní prostředky včetně nákladů na dodání, které od něho na základě smlouvy přijal, stejným způsobem.

7.2.3 Neobjednané plnění

Pokud podnikatel dodá spotřebiteli něco bez objednávky, nemusí spotřebitel na své náklady podnikateli nic vracet, ani ho o tom vyrozumět.

7.2.4 Prodej zboží v obchodě (mezi podnikatelem a spotřebitelem)

Mezi nejtypičtější smlouvu uzavíranou se spotřebitelem patří smlouva kupní. Kupní smlouva je v občanském zákoníku upravena jednak v obecné rovině, občanský zákoník obsahuje dále rovněž ustanovení, která se použijí k těmto obecným ustanovením, je-li jednou stranou smlouvy spotřebitel a druhou stranou podnikatel. Je-li prodávajícím podnikatelem a kupujícím spotřebitel, použijí se kromě obecných ustanovení o kupní smlouvě i zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě.

Prodávající stejně jako v obecné rovině odpovídá kupujícímu, že věc při převzetí nemá vady. Při pouštění-li to povaha koupě, má kupující právo požadovat, aby byla věc před ním překontrolována nebo aby byly předvedeny její funkce.

Zejména prodávající odpovídá kupujícímu, že v době, kdy kupující věc převzal,

- a) má věc vlastnosti, které si strany ujednaly, resp. vlastnosti, které prodávající nebo výrobce popsal nebo které kupující očekával s ohledem na povahu zboží a na základě reklamy,
- b) se věc hodí k účelu, který pro její použití prodávající uvádí nebo ke kterému se věc tohoto druhu obvykle používá,
- c) věc odpovídá jakostí nebo provedením smluvenému vzorku nebo předloze,
- d) je věc v odpovídajícím množství, míře nebo hmotnosti a
- e) věc vyhovuje požadavkům právních předpisů (např. technickým normám).

Projeví-li se vada v průběhu šesti měsíců od převzetí, má se za to, že věc byla vadná již při převzetí.

Práva z vadného plnění

Kupující je oprávněn uplatnit právo z vady, která se vyskytne u spotřebního zboží v době dvaceti čtyř měsíců od převzetí.

To neplatí u:

- a) u věci prodávané za nižší cenu na vadu, pro kterou byla nižší cena ujednána,
- b) na opotřebení věci způsobené jejím obvyklým užíváním,
- c) u použité věci na vadu odpovídající míře používání nebo opotřebení, kterou věc měla při převzetí kupujícím, nebo
- d) vyplývá-li to z povahy věci (např. u zvířat, která žijí kratší dobu než 24 měsíců).

Nemá-li věc požadované nebo očekávané vlastnosti, má kupující v prvních šesti měsících nároky jako u obecné kupní smlouvy v závislosti na tom, zda se jedná o podstatné nebo nepodstatné porušení smlouvy; a dále pak může požadovat i dodání nové věci bez vad, pokud to není vzhledem k povaze vady nepřiměřené; není-li to možné, může kupující od smlouvy odstoupit. Je-li to však vzhledem k povaze vady neúměrné, zejména lze-li vadu odstranit bez zbytečného odkladu, má kupující právo jen na bezplatné odstranění vady. Právo na dodání nové věci, nebo výměnu součásti má kupující i v případě odstranitelné vady, pokud nemůže věc řádně užívat pro opakovaný výskyt vady po opravě (při třetím výskytu vady) nebo pro větší počet vad (za větší počet se považují tři vady). V takovém případě má kupující i právo od smlouvy odstoupit. Kupující může rovněž požadovat přiměřenou slevu.

Právo z vadného plnění kupující však nemá, pokud kupující před převzetím věci věděl, že věc má vadu, anebo pokud vadu sám způsobil.

Jde-li o věc prodávanou za nižší cenu nebo o věc použitou, má kupující místo práva na výměnu věci právo na přiměřenou slevu.

Prodávající podnikatel se nemůže se spotřebitelem platně dohodnout ještě předtím, než kupující může uplatnit právo z vady věci, že se práva kupujícího omezí nebo že zaniknou.

Smlouvou strany svobodně projevují vůli zřídit mezi sebou závazek a řídit se obsahem smlouvy, přičemž část obsahu hlavní smlouvy lze určit odkazem na obchodní podmínky. Spotřebitel je považován za slabší smluvní stranu, která nemá tolik zkušeností s výrobkem a službami a neumí vyjednávat o smluvních podmínkách, proto veškerá sdělení vůči spotřebiteli musí podnikatel učinit transparentně a podnikatel má rovněž zvýšenou informační povinnost ve všech fázích uzavírání smlouvy a musí spotřebiteli poskytnout zákonem vyjmenované údaje. Kupní smlouva je v občanském zákoníku upravena jednak v obecné rovině, občanský zákoník obsahuje dále rovněž ustanovení, která se použijí k těmto obecným ustanovením, je-li jednou stranou smlouvy spotřebitel a druhou stranou podnikatel.

1. Definujte návrh na uzavření smlouvy a jeho akceptaci.
2. Kdo je spotřebitelem?
3. Čím jsou specifické spotřebitelské smlouvy?
4. Jaké jsou rozdíly mezi obecnou úpravou kupní smlouvy a úpravou prodeje zboží v obchodě?

Literatura k tématu:

- [1] VÍTOVÁ, B. Zákon o ochraně spotřebitele. Komentář. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2016. ISBN 978-80-7478-984-7.
- [2] VÍTOVÁ, B. Pododdíl 5. Zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě. § 2158-2174. Komentář. In: HULMÁK, Milan a kol. Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055-3014). Komentář. - Praha: C.H.Beck, 2014. - ISBN 978-80-7400-287-8. - s. 144-176.
- [3] VÍTOVÁ, B. Nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských smlouvách po rekonstrukci soukromého práva. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2014. ISBN 978-80-7478-491-0.
- [4] JANKŮ, M. a kol. Základy práva pro posluchače právnických fakult. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 542 s. ISBN 978-80-7400-611-1.
- [5] SPIRIT, M. Základy práva pro nepravvníky po rekonstrukci soukromého práva. 4. vyd. Praha: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-551-7.

- [6] ELIÁŠ, K. a kol. Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
- [7] Bezouška, Petr a Piechowiczová, Lucie. Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s. ISBN 978-80-7263-819-2.

Kapitola 8

Závazky z deliktů a náhrada škody, bezdůvodné obohacení

Po prostudování kapitoly budete umět:

- definovat povinnost nahradit škodu;
- vyjmenovat okolnosti vylučující protiprávnost;
- vyjmenovat a definovat jednotlivé oblasti náhrady škody;
- stanovit způsob a rozsah náhrady škody;
- definovat bezdůvodné obohacení.

Klíčová slova:

Škoda, újma, okolnosti vylučující protiprávnost, bezdůvodné obohacení

8.1 Obecně

Povinnost k náhradě újmy v novém občanském zákoníku je vedena zásadou, že každý si zásadně nese škodu jemu způsobenou sám a pouze v určitých případech – jsou-li splněny zákonem stanovené předpoklady, má povinnost nahradit škodu jiná osoba (škůdce). Škůdcem může být zásadně osoba, která škodu buď způsobila svým zaviněným jednáním, jejíž (provozní) činnost může být velmi nebezpečná nebo v případech, kdy osoba použila ke své činnosti jinou osobu a ta škodu způsobila v rámci této činnosti. Primárně se hradí škoda (tzv. majetková újma), nemajetková újma se hradí jen v případech, kdy je tak sjednáno nebo tak stanoví zákon (např. ztráta radosti z dovolené).

Obecně je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného. V rámci prevence škody má každý, kdo vytvořil nebezpečnou situaci nebo kdo nad ní má kontrolu, anebo odůvodňuje-li to povaha poměru mezi osobami, povinnost zakročit na ochranu jiného. Stejnou povinnost má ten, kdo může podle svých možností a schopností snadno odvrátit újmu, o níž ví nebo musí vědět, že hrozící závažností zjevně převyšuje, co je třeba k zákroku vynaložit (např. soused vidí, že druhý soused nechal na zahradě vzácnou knihu a začíná pršet).

Bezdůvodné obohacení vzniká v okamžiku, kdy se jedna osoba bez spravedlivého (právního) důvodu obohatí na úkor jiného; tato obohacená osoba pak musí ochuzenému vydat, oč se obohatila.

8.2 Povinnost nahradit škodu

Povinnost nahradit škodu má ten, kdo poškozenému způsobí škodu úmyslným porušením dobrých mravů, a dále kdo vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nebo kdo zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva.

Poruší-li strana nějakou povinnost vyplývající ze smlouvy, nahradí škodu z toho vzniklou druhé straně nebo i osobě, jejímuž zájmu mělo splnění ujednané povinnosti zjevně sloužit. Této povinnosti se však může zprostit, pokud prokáže, že mu ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli (nesmí jít ale o překážku vzniklou ze škůdcových osobních poměrů nebo vzniklou až v době, kdy byl škůdce s plněním smluvené povinnosti v prodlení, ani o překážku, kterou byl škůdce podle smlouvy povinen překonat).

8.3 Okolnosti vylučující protiprávnost

Mezi základní okolnosti vylučující protiprávnost patří zejména nutná obrana, krajní nouze a svolení poškozeného.

Pokud osoba odvrací od sebe nebo od jiného bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok a způsobí přitom útočnickovi újmu, není povinna k její náhradě. To neplatí, je-li zjevné, že napadenému hrozí vzhledem k jeho poměrům újma jen nepatrná nebo obrana je zcela zjevně nepřiměřená, zejména vzhledem k závažnosti újmy útočníka způsobené odvracením útoku.

Pokud osoba odvrací od sebe nebo od jiného přímo hrozící nebezpečí újmy, není povinna k náhradě újmy tím způsobené, nebylo-li za daných okolností možné odvrátit nebezpečí jinak nebo nezpůsobí-li následek zjevně stejně závažný nebo ještě závažnější než újma, která hrozila, ledaže by majetek i bez jednání v nouzi podlehl zkáze. Výše uvedené však neplatí, vyvolal-li nebezpečí vlastní vinou sám jednající.

8.4 Škoda způsobená tím, kdo nemůže posoudit následky svého jednání

Některé osoby nemohou odpovídat za způsobenou škodu z důvodu nedostatku zavinění, jde např. o nezletilého, který nenabyl plné svéprávnosti, nebo toho, kdo je stížen duševní poruchou. Ti nahradí způsobenou škodu, pouze pokud byli způsobilí ovládnout své jednání a posoudit jeho následky (poškozenému náleží náhrada škody i tehdy, nebránil-li se škůdci ze šetrnosti k němu, např. útek ze strany dítěte). Společně a nerozdílně se škůdcem nahradí škodu i ten, kdo nad ním zanedbal náležitý dohled (zejména zákonná zástupce, ale mohou to být i učitelé ve škole, hlídající osoba apod.).

8.5 Škoda z provozní činnosti a škoda způsobená provozem zvláště nebezpečným

Osoba, která provozuje závod nebo jiné zařízení sloužící k výdělečné činnosti, odpovídá za škodu vzniklou z provozu, ať již byla způsobena vlastní provozní činností, věcí při ní použitou nebo vlivem činnosti na okolí. Této povinnosti se může zprostit jenom v případě, že prokáže, že vynaložila veškerou péči, kterou lze rozumně požadovat, aby ke škodě nedošlo.

Provoz je zvláště nebezpečný, nelze-li předem rozumně vyloučit možnost vzniku závažné škody ani při vynaložení řádné péče (např. chemická továrna). Osoba provozující provoz zvláště nebezpečný se může odpovědnosti zprostit, pokud prokáže, že škodu způsobila zvnějšku vyšší moc nebo že ji způsobilo vlastní jednání poškozeného nebo neodvratitelné jednání třetí osoby.

8.6 Škoda z provozu dopravních prostředků

Ten, kdo provozuje dopravu a způsobí škodu vyvolanou zvláštní povahou tohoto provozu, musí ji nahradit. Stejnou povinnost má i jiný provozovatel vozidla, plavidla nebo letadla, ledaže je takový dopravní prostředek poháněn lidskou silou. Této povinnosti se nemůže provozovatel zprostit, byla-li škoda způsobena okolnostmi, které mají původ v provozu, může se ale zprostit povinnosti v případě, že prokáže, že škodě nemohl zabránit ani při vynaložení veškerého úsilí, které lze požadovat.

Je-li dopravní prostředek v opravě, považuje se za jeho provozovatele osoba, která dopravní prostředek převzala k opravě (provozovatel servisu). V případě, že dopravní prostředek použije nějaká osoba bez vědomí nebo proti vůli provozovatele (zloděj), nahradí škodu místo provozovatele. Pokud ale provozovatel takové neoprávněné užití dopravního prostředku z nedbalosti umožní (nechá klíče v zapalování), nahradí škodu společně a nerozdílně s ním.

8.7 Škoda způsobená zvířetem

Způsobí-li škodu zvíře, nahradí ji jeho vlastník bez ohledu na to, zda bylo pod jeho dohledem nebo pod dohledem osoby, které vlastník zvíře svěřil, anebo se zatoulalo nebo uprchlo. Osoba, které zvíře bylo svěřeno nebo která zvíře chová nebo jinak používá, nahradí škodu způsobenou zvířetem společně a nerozdílně s vlastníkem.

8.8 Škoda způsobená věcí a škoda na převzaté věci

Ten, kdo je povinen někomu něco plnit a použije při tom vadnou věc, nahradí škodu způsobenou vadou věci (např. v případě poskytnutí zdravotnických, sociálních, veterinárních a jiných biologických služeb). Způsobí-li škodu věc sama od sebe, nahradí škodu ten, kdo nad věcí měl mít dohled; nelze-li takovou osobu jinak určit, platí, že jí je vlastník věci. Kdo prokáže, že náležitý dohled nezanedbal, zproští se povinnosti k náhradě.

Pokud osoba převezme od jiného věc, která má být předmětem jeho závazku (např. do opravy), nahradí její poškození, ztrátu nebo zničení, neprokáže-li, že by ke škodě došlo i jinak.

8.9 Škoda na odložené a vnesené věci

V případech, kde je s provozováním nějaké činnosti zpravidla spojeno odkládání věcí (např. restaurace) a byla-li věc odložena na místě k tomu určeném nebo na místě, kam se takové věci obvykle ukládají (např. věšák, šatna), musí provozovatel nahradit poškození, ztrátu nebo zničení věci tomu, kdo ji odložil, popřípadě vlastníku věci. Stejně nahradí škodu provozovatel hlídaných garáží nebo zařízení podobného druhu, jedná-li se o dopravní prostředky v nich umístěné a o jejich příslušenství.

Poškozený ale musí uplatnit právo na náhradu škody u provozovatele bez zbytečného odkladu, nejpozději do patnácti dnů po dni, kdy se poškozený o škodě musel dozvědět.

Kdo provozuje pravidelně ubytovací služby, musí nahradit škodu na věci, kterou ubytovaný vnesl do prostor vyhrazených k ubytování nebo k uložení věcí, popřípadě na věci, která tam byla pro ubytovaného vnesena. To platí i tehdy, byla-li věc za tím účelem ubytovatelem převzata (a např. uložena

do hotelového trezoru). Ubytovatel se však může této povinnosti zprostit, pokud prokáže, že by ke škodě došlo i jinak, nebo že škodu způsobil ubytovaný nebo osoba, která ubytovaného z jeho vůle provází. Povinnost nahradit škodu se v tomto případě nevztahuje na vozidla, na věci ponechané ve vozidle, ani na živá zvířata, ledaže je ubytovatel převzal do úschovy.

8.10 Škoda způsobená informací nebo radou

Kdo se hlásí jako příslušník určitého stavu (např. student ekonomického oboru) nebo povolání (např. lékař) k odbornému výkonu nebo jinak vystupuje jako odborník, nahradí škodu, způsobí-li ji neúplnou nebo nesprávnou informací nebo škodlivou radou danou za odměnu.

8.11 Způsob a rozsah náhrady

Škoda se zásadně nahrazuje uvedením do předešlého stavu, jen v případech, kdy to není dost dobře možné (např. pokud byla zničena unikátní věc), anebo žádá-li to poškozený, hradí se škoda v penězích. Nemajetková újma se odčiní přiměřeným zadostiučiněním, přičemž zadostiučinění musí být poskytnuto v penězích, nezajistí-li jeho jiný způsob skutečné a dostatečně účinné odčinění způsobené újmy.

Hradí se skutečná škoda a to, co poškozenému ušlo (ušlý zisk). Soud může z důvodů zvláštního zřetele hodných náhradu škody přiměřeně snížit, při tom vezme zřetel zejména na to, jak ke škodě došlo, k osobním a majetkovým poměrům člověka, který škodu způsobil a odpovídá za ni, jakož i k poměrům poškozeného (náhradu však soud nesmí snížit, byla-li škoda způsobena úmyslně).

8.12 Náhrada při újmě na přirozených právech člověka

Vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu (např. právu na ochranu osobnosti), nahradí škůdce škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil (včetně tzv. duševní útrapy).

Způsob a výše přiměřeného zadostiučinění musí být určeny tak, aby byly odčiněny i okolnosti zvláštního zřetele hodné (např. úmyslné způsobení újmy, zvláště pak způsobení újmy s použitím lsti, pohrůžky, zneužitím závislosti poškozeného na škůdci, násobením účinků zásahu jeho uváděním ve veřejnou známost, nebo v důsledku diskriminace poškozeného se zřetelem na jeho pohlaví, zdravotní stav, etnický původ, víru apod.).

Při ublížení na zdraví se nahrazuje újma poškozeného peněžitou náhradou, vyvažující plně vytrpěné bolesti a další nemajetkové újmy, včetně tzv. ztížení společenského uplatnění. Při usmrcení nebo zvláště závažném ublížení na zdraví musí nahradit škůdce duševní útrapy také manžel, rodič, dítěti nebo jiné osobě blízké, a to peněžitou náhradou vyvažující plně jejich utrpení.

Dále se hradí:

- náklady spojené s péčí o zdraví
- náklady pohřbu
- náhrada za ztrátu na výdělku po dobu pracovní neschopnosti, po skončení pracovní neschopnosti, případně při invaliditě, se hradí poškozenému jeho ztráta peněžitým důchodem, který se stanoví vzhledem k rozdílu mezi výdělkem, jakého poškozený dosahoval před vznikem újmy, a výdělkem dosahovaným po skončení pracovní neschopnosti s přičtením případného invalidního důchodu

při usmrcení hradí škůdce peněžitým důchodem náklady na výživu pozůstalým, kterým zemřelý ke dni své smrti poskytoval nebo byl povinen poskytovat výživu

8.13 Bezdůvodné obohacení

Bezdůvodné obohacení je jeden ze závazků, které mohou vzniknout povinnému z jiných právních důvodů (než z důvodu vzniklé škody). Osoba, která se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohacuje, musí ochuzenému vydat, oč se obohatila. Zákon vyjmenovává právní důvody vzniku bezdůvodného obohacení:

- a) získání majetkového prospěchu plněním bez právního důvodu,
- b) získání majetkového prospěchu plněním z právního důvodu, který odpadl,
- c) získání majetkového prospěchu protiprávním užitím cizí hodnoty,
- d) získání majetkového prospěchu tím, že za obohaceného bylo plněno, co měl obohacený po právu plnit sám.

Pokud není vydání předmětu bezdůvodného obohacení již možné, má ochuzený právo na peněžitou náhradu (ve výši obvyklé ceny). Pokud nelze předmět bezdůvodného obohacení vydat, protože došlo k jeho zkáze, ztrátě nebo zhoršení, nahradí obohacený tolik, co ušetřil na vlastním majetku.

Osoba, která předmět bezdůvodného obohacení vydává, má právo na náhradu nutných nákladů, které na věc vynaložila, a může od věci oddělit vše, čím ji na svůj náklad zhodnotila (jen pokud je to možné bez zhoršení podstaty věci).

Občanský zákoník vychází z předpokladu, že každý si zásadně nese škodu jemu způsobenou sám a pouze v určitých případech – jsou-li splněny zákonem stanovené předpoklady, má povinnost nahradit škodu jiná osoba (škůdce). Škůdcem může být zásadně osoba, která škodu buď způsobila svým zaviněným jednáním, jejíž (provozní) činnost může být velmi nebezpečná nebo v případech, kdy osoba použila ke své činnosti jinou osobu a ta škodu způsobila v rámci této činnosti. Primárně se hradí škoda (tzv. majetková újma), nemajetková újma se hradí jen v případech, kdy je tak sjednáno nebo tak stanoví zákon (např. ztráta radosti z dovolené).

Bezdůvodné obohacení je jeden ze závazků, které mohou vzniknout povinnému z jiných právních důvodů (než z důvodu vzniklé škody). Osoba, která se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohacuje, musí ochuzenému vydat, oč se obohatila.

1. Kdo má povinnost nahradit škodu?
2. Co patří mezi okolnosti vylučující protiprávnost?
3. Kdo odpovídá za škodu způsobenou z provozu dopravních prostředků?
4. Jak se hradí škoda na odložené a vnesené věci?
5. Z jakých důvodů může vzniknout bezdůvodné obohacení?

Literatura k tématu:

- [1] VÍTOVÁ, B., DOHNAL, J., KOTULA, J. *Náhrada majetkové a nemajetkové újmy v novém občanském zákoníku. Komentář k § 2894-2971*. Olomouc: ANAG, 2015, 336 s. ISBN 978-80-7263-940-3
- [2] ELIÁŠ, K. a kol. *Občanské právo pro každého: pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013. 315 s. ISBN 978-80-7478-013-4.
- [3] JANKŮ, M. a kol. *Základy práva pro posluchače právnických fakult*. 6. vyd. Praha: C. H. Beck, 2016. 542 s. ISBN 978-80-7400-611-1.
- [4] SPIRIT, M. *Základy práva pro neprávnické po rekonstrukci soukromého práva*. 4. vyd. Praha: Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-551-7.
- [5] BEZOUŠKA, Petr a PIECHOWICZOVÁ, Lucie. *Nový občanský zákoník: nejdůležitější změny*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2013. 375 s. ISBN 978-80-7263-819-2